

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

SPECIALISTIČNO DELO

**ZAVAROVANJE KOT KLJUČNI ELEMENT OBVLADOVANJA
OPERATIVNEGA TVEGANJA V BANKAH**

Ljubljana, oktober 2004

MARTINA MEGLÉN

IZJAVA

Študentka, Martina Meglen, izjavljam, da sem avtorica tega specialističnega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Ivana Ribnikarja in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo specialističnega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis:

KAZALO:

1. UVOD	1
2. POMEN TVEGANJA IN VRSTE TVEGANJ V BANKAH	3
2.1. TVEGANJE V FINANČNIH INSTITUCIJAH	3
2.2. VRSTE TVEGANJ	3
2.2.1 Finančna tveganja.....	4
2.2.2 Nefinančna tveganja.....	7
3. BASELSKI KOMITE IN BASELSKI SPORAZUM	7
3.1. BASELSKI KOMITE	8
3.2. BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM OD NASTANKA DO DANES.....	8
4. DEFINICIJA OPERATIVNEGA TVEGANJA	10
5. UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI.....	14
5.1. IDENTIFIKACIJA, OCENJEVANJE.....	14
5.2 SPREMLJANJE TVEGANOSTI.....	15
5.3. UKREPANJE	16
5.3.1. Sprejemanje tveganja	17
5.3.2. Izogibanje tveganju	17
5.3.3. Zmanjševanje tveganja	18
5.3.4. Transfer (prenos) tveganja	18
6. ZAVAROVANJE KOT KLJUČNI ELEMENT UPRAVLJANJA Z OPERATIVNIMI TVEGANJI	19
6.1. ZAVAROVALNI PRIMER	20
6.2. SKLENITEV ZAVAROVALNE POGODBE	20
6.3. OBVEZNOSTI POGODBENIH STRANK	20
6.4. ZAVAROVANJE BANČNIH TVEGANJ	22
6.4.1 Zavarovanje odgovornosti uprave in nadzornega sveta	22
6.4.2 Zavarovanje poklicne odgovornosti	22
6.4.3. Zavarovanje splošne odgovornosti.....	24
6.4.4 Zavarovanje premoženja	24
6.4.5. Zavarovanje vloma	26
6.4.6. Zavarovanje prihodkov in izrednih stroškov.....	26
6.4.7. Zavarovanje finančnih institucij.....	26
6.4.8. Zavarovanje računalniških protipravnih dejanj.....	29
6.4.9. Uporaba, zloraba in zavarovanje plastičnih kartic	29
6.4.10. Internetno bančništvo	32

7. NOVI TRENDI ZAVAROVANJA BANČNIH OPERATIVNIH TVEGANJ.....	35
7.1. PRODUKT PAKETNEGA ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ (Multi-Peril Basket Insurance Products).....	36
7.2. PREDNOSTI PAKETNEGA ZAVAROVANJA OBT.....	37
7.3. POMANJKLJIVOSTI PAKETNEGA ZAVAROVANJA OBT.....	39
7.4. ZBIRANJE PODATKOV in OCENA TVEGANJA.....	40
7.5. UPORABA PAKETA OPERATIVNIH ZAVAROVANJ ZA BANKE.....	41
7.6 STRATEGIJA »PORAVNAVA PRED ŠKODO – DENAR VNAPREJ« (Pay now, argue later).....	43
8. LISTINJENJE KOT ALTERNATIVA PRODUKTOM ZAVAROVANJA OPERATIVNIH TVEGANJ.....	43
8.1. ZAVAROVANJE Z OBVEZNICAMI - ORL OBVEZNICE.....	44
8.2. ZAVAROVANJE Z DELNICAMI - »EQUITY OR CAT PUT«.....	44
8.3.KRITJE PRVE IZGUBE - »FIRST-LOSS-TO-HAPPEN« PUT (FTH PUT).....	45
8.4. OR ZAMENJAVE (»OPERATIONAL RISK SWAP« ALI KRAJŠE OR »SWAP«).....	45
9. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ.....	46
9.1. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA.....	46
REGULATORJE.....	46
9.2. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA.....	46
ZAVAROVALNICE.....	46
9.3. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA BANKE.....	47
10. MODEL ZAVAROVALNE ZAŠČITE PRED OPERATIVNIMI TVEGANJI.....	47
10.1 IDEALNI MODEL ZAVAROVANJA NA PRIMERU KONKRETNE BANKE....	48
10.1.1 Opažena tveganja v vzorčni banki.....	50
10.1.2 Instrumenti zavarovanja uporabljeni v vzorčni banki.....	50
10.1.3 Vrste rešitev.....	50
10.1.4 Predlog uporabe za vzorčni model.....	51
10.2 OPTIMALNI MODEL ZAVAROVANJA.....	51
10.2.1 Razlika med optimalnim in idealnim modelom.....	52
10.2.2 Potrebe in možnosti tržišča.....	52
10.2.3 Potrebe in možnosti vzorčne banke.....	52
10.2.4 Predlog rešitve za vzorčno banko.....	52

11. SKLEP	53
12. LITERATURA	55
13. VIRI	58

1. UVOD

Operativno tveganje v bankah je zelo star pojav, praktično tako star kot samo bančništvo. Kljub temu pa je šele v zadnjem času postalo zanimivo za bančne nadzornike in bančni menedžment. Razlogi za to so nedvomno v izjemnem razvoju, ki se je v zadnjih letih zgodil v vedno bolj deregulirani finančni panogi. Banke uvajajo v svoje poslovanje vedno bolj kompleksne produkte, ki so povezani z novimi tveganji. Združitve in prevzemi se vrstijo po tekočem traku, z naraščajočo potrebo po prenosu številnih poslovnih funkcij na zunanje izvajalce bančno poslovanje postaja globalno. Nove možnosti vzpostavljanja stikov s komitenti, kot je na primer elektronsko bančništvo, na eni strani ponujajo možnosti za ustvarjanje dodatnega zaslužka, po drugi strani pa odpirajo kočljiva vprašanja varnosti izvajanja transakcij brez nevarnosti za nepooblašcene vdore v sistem. Tudi številne tehnike, ki so jih banke razvile za zmanjševanje kreditnega in tržnega tveganja, lahko zaradi svoje vsebine povečajo operativno tveganje.

Namen mojega specialističnega dela je pokazati, kako je zavarovanje lahko učinkovito orodje za omejevanje in nadzor posledic operativnih tveganj in tudi orodje za zniževanje kapitalskih zahtev s strani regulatorjev.

V drugem poglavju, ki sledi uvodu, na kratko povzemam vrste tveganj v bankah, nato v tretjem poglavju opisujem Baselski komite in sporazum, ki so temelj pri obvladovanju operativnih tveganj.

Sledi osrednji del naloge, v katerem uvodoma opredeljujem sam pojem operativnega tveganja ter upravljanje z njim. V največji meri pa osrednji del namenjam zavarovanju omenjenih tveganj, ki je po mojem mnenju ključni element upravljanja z operativnimi tveganji. V sedmem poglavju navajam tudi nekatere nove trende, ki se danes uveljavljajo na zavarovalnem trgu v zvezi z zavarovanjem operativnih bančnih tveganj in nato navajam še nekatere alternative produktom zavarovanja teh tveganj.

V zadnjem poglavju na konkretnem primeru opisujem model zavarovalne zaščite pred operativnimi tveganji tako optimalni kot idealni model ter predvideno koristnost uporabe omenjenih modelov.

Cilj tega specialističnega dela je na konkretnem primeru ugotoviti, katera operativna tveganja se pojavljajo v bančni dejavnosti. Sledita iskanje in predlog ustrezne zavarovalne zaščite, ki ima cilj zadostiti potrebi banke po finančni varnosti in prenosu tveganja iz banke na zavarovalnico ob istočasnem upoštevanju in izogibanju tako prekrivanju zavarovalnih kritij kot pomanjkanju zavarovalnega kritja. Cilj je iskati ustrezno kombinacijo zavarovalnega kritja, zavarovalne premije in sposobnosti banke za zadržanje dela tveganja, ki se v zavarovalnem delu zrcali kot franšiza (ta pa pomembno vpliva na višino zavarovalne premije).

Pri raziskovalnem delu sem uporabila naslednje **metode raziskave**:

- metodo zbiranja (kompilacije),
- analitično - sintetično metodo,
- metodo opisovanja (deskripcije),
- induktivno - deduktivno metodo,
- metodo dokazovanja.

Z opisovanjem operativnih tveganj in poslovanja banke želim prikazati, kakšna so tveganja, ki se lahko dejansko pojavijo v vsakodnevnem delovanju finančnih institucij. Tako bom nazorno navedla in pojasnila temelj predmeta raziskave, in sicer operativno tveganje v slovenskih bankah.

Z uporabo induktivno-deduktivne metode in metode dokazovanja želim pojasniti in dokazati potrebe in rešitve za zaščito pred operativnimi tveganji, s katerimi so soočene slovenske banke. Cilj je postavitve modela, katerega uvedba bi služila za učinkovito zavarovalno zaščito banke pred operativnimi tveganji in njihovimi posledicami. Obenem pa bi na tak način zaščitili interese potrošnika bančne storitve, torej osebe, ki je lahko v končnem oškodovanec v primeru uresničenja operativnega tveganja.

Metodo zbiranja sem uporabila pri zbiranju dokumentacije in analizo njene vsebine kot tudi analizo poslovanja primera Hypo Alpe Adria Bank d.d. kot dokaznega elementa poslovanja in tveganj. Pri tem so mi služili strokovna literatura domačih in tujih avtorjev ter podatki in literatura, dostopna na internetu. Na tak način sem pridobila osnovni nabor podatkov za nadaljnjo obdelavo.

2. POMEN TVEGANJA IN VRSTE TVEGANJ V BANKAH

Glede tveganja je možno podati različne definicije in obrazložitve. Odvisno od tega, iz katerega zornega kota se gleda na tveganje, in na podlagi katerih temeljev se preučuje. V nadaljevanju so podane definicije tveganja različnih avtorjev in iz različnih virov, iz česar je možno soditi, da je enotno definicijo tveganja zelo težko podati.

Tveganje prof. Mramor v svojih učbenikih opredeljuje kot nezmožnost, da bi pravilno napovedali prihodnji tok dogodkov oziroma nezmožnost popolnoma nadzorovati, da bi bili rezultati prihodnjega toka dogodkov enaki načrtovanim.

Blacks Law dictionary tveganje (*ang. risk*) opredeljuje z vidika zavarovalnega prava in gospodarstva. V prvem primeru ga določa kot nevarnost izgube zavarovanega premoženja, ki je predmet obravnave v zavarovalni pogodbi.

V drugem primeru ga določa kot element negotovosti v podjetju, tj. možnosti, da se bodo dejanski prihodnji prihodki razlikovali od pričakovanih.

Tveganje je ločeno na moralno, fizično in ekonomsko (Campbell Black Henry, 1990, str. 1328).

Lewis tveganje (*ang. risk*) opisuje kot negotovost rezultata dogodka, če pri rezultatu obstajata dve ali več možnosti (Lewis E. Davids, 1990, str. 408).

2.1. TVEGANJE V FINANČNIH INSTITUCIJAH

»Tveganje v finančnih institucijah lahko opredelimo kot grožnjo, da bosta poslovni dogodek ali aktivnost dejavnika notranjega ali/in zunanjega okolja negativno vplivala na sposobnost finančne institucije za uspešno doseganje zastavljenih ciljev ter izvajanje poslovne strategije« (Drobež, 2002, str. 5).

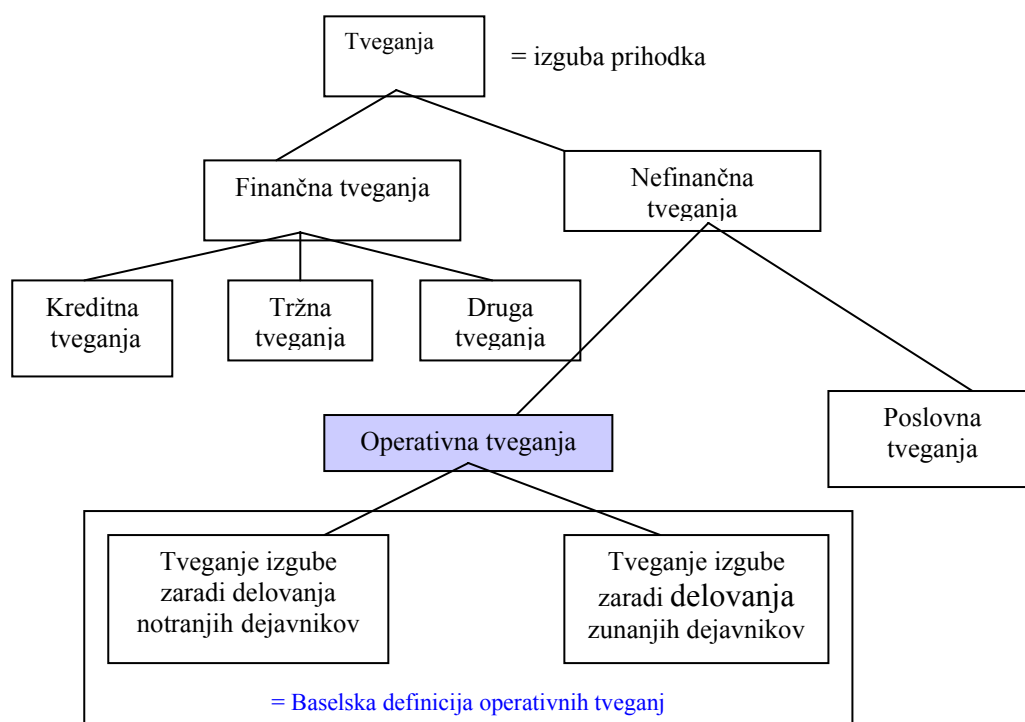
Tveganje samo po sebi še ne prinaša škode. Ta se pojavi šele takrat, ko se tveganje uresniči. Največji stroški so običajno povezani z odpravo posledic nastale škode, zato je najbolj racionalno vlagati napore in sredstva v dejavnosti za ugotavljanje tveganj in preprečevanje njihovega razvoja.

Tveganje je navzoče v vsaki gospodarski panogi, poslovanje bank pa je zaradi svoje temeljne funkcije in posebnosti izpostavljeno specifičnim vrstam tveganj.

2.2. VRSTE TVEGANJ

Upravljanje s tveganji je eden izmed ključnih elementov za uspešno poslovanja banke, saj je banka po naravi poslovanja »proizvajalec tveganj«. Banka namreč tveganje sprejema, ga spremeni ter vgrajuje v bančne produkte in storitve. Tveganje potencialno zmanjšuje dobiček oziroma povečuje izgubo, zato postaja upravljanje s tveganji ključna bančna funkcija.

SLIKA 1: Vrste bančnih tveganj

Vir: Saunders, 1997, str. 15

Tveganja v bankah lahko razdelimo na 2 različni možni tveganji izgube prihodka, in sicer finančna in nefinančna tveganja.

2.2.1 Finančna tveganja

Finančna tveganja so tista tveganja, ki jih banka neposredno prevzame nase. Finančno tveganje je ena izmed glavnih karakteristik finančnih organizacij in glavni vzrok, da za njihovo pokrivanje banke zadržijo določen kapital. V sklop finančnih zavarovanj sodijo kreditna tveganja, tržna tveganja, likvidnostna tveganja in tveganja nesolventnosti ter druga finančna tveganja.

Kreditna tveganja

Kreditno tveganje izhaja iz negotovosti plačila glavnice in / ali obresti ob njihovi zapadlosti s strani kreditjemalca. Kreditno tveganje je največje tveganje v finančnem sistemu. Je neizogiben del večine poslovnih transakcij in ga je potrebno upoštevati pri izvajanju planskih aktivnosti banke. Za kreditno tveganje je značilno tudi, da je v veliki meri odvisno od specifične situacije in je nestandardizirano (Filipan, 2003, str. 30).

V primeru kreditnega dogodka, ki ga neplačilo obveznosti iz naslova kredita predstavlja, lahko banka izgubi del ali celotno glavnico in zasluži nič ali le del obresti. Na osnovi zavarovanja kredita ali po zaključku stečajnega postopka ali postopka likvidacije podjetja lahko banka del ali celoto izposojenih sredstev dobi nazaj. Zaradi navedenih razlogov mora banka stalno nadzorovati podjetja, katerim je odobrila kredite, in zbirati informacije o njih.

Merjenje kreditnega tveganja je odločilno za oblikovanje pravilne cene kredita in postavitev ustreznih limitov zadolžitve za posameznega komitenta (Saunders, 1997, str. 176). Z

merjenjem kreditnega tveganja ugotavljamo verjetnost, da kreditojemalec svojih obveznosti ne bo poravnal. To lahko banka ugotavlja na osnovi informacij, ki jih ima o komitentu, bodisi iz zunanjih virov ali pa neposredno od komitenta.

Učinkovito upravljanje kreditnega tveganja vpliva na donosnost kreditnega portfelja. Za učinkovito upravljanje je zelo pomembno, da banka v čim večji meri diverzificira svoje kreditno tveganje tako, da izkorišča ekonomijo obsega. Učinek diverzifikacije je namreč takšen, da zmanjšuje verjetnost slabih naložb v portfelju. Seveda pa diverzifikacija zmanjšuje le specifično kreditno tveganje, ki je značilno za posamezno podjetje. Banka je kljub diverzifikaciji še vedno izpostavljena sistematičnemu kreditnemu tveganju, ki je značilno za celotno gospodarstvo.

Tržna tveganja

Tržno tveganje je povezano z aktivnim trgovanjem terjatev, obveznosti in izvedenih finančnih instrumentov (derivativov). Z aktivnim upravljanjem svojega portfelja so banke v večji meri podvržene tovrstnemu tveganju, kot pa če opravljajo le tradicionalne posle sprejemanja depozitov in odobravanja kreditov, pri čemer le-te obdržijo v svoji bilanci do njihove zapadlosti (Filipan, 2003, str. 30).

Tržno tveganje je prisotno vsakič, ko ima banka odprto in nezavarovano dolgo ali kratko pozicijo v obveznicah, delnicah, derivativih in se cene le-teh spreminjajo v nasprotni smeri od pričakovane (Saunders, 1997, str. 76). Gre za negotovost prihodkov banke, ki je povezana s spremembami tržnih razmer, ki se kažejo v spremembah cen, obrestnih mer, volatilitnosti trga in tržne likvidnosti. Negotovost lahko merimo za različna časovna obdobja, od enega dneva, do enega leta.

Upravljanje tržnega tveganja je pomembno zaradi naslednjih razlogov (Saunders, 1997, str. 159):

- zagotavlja informacije vodstvu banke glede tveganja, kateremu je izpostavljena banka preko svojih trgovcev (dealerjev), in omogoča primerjavo med izpostavljenostjo tveganju in razpoložljivim kapitalom banke;
- omogoča oblikovanje ekonomsko upravičenih limitov za posameznega trgovca v okviru določenega segmenta trgovanja;
- na osnovi primerjave donosnosti in tržnega tveganja na različnih segmentih trgovanja omogoča identifikacijo področij z največjim potencialnim donosom na enoto tveganja, kamor lahko banka usmeri več sredstev in kapitala;
- omogoča oblikovanje racionalnega sistema nagrajevanja trgovcev na osnovi njihove dosežene stopnje donosnosti glede na tveganje;
- z vidika veljavne zakonodaje, Baselskega sporazuma, tržno tveganje vpliva na izračun minimalnih kapitalskih zahtev.

Likvidnostna tveganja in tveganja nesolventnosti

Za razliko od ostalih vrst tveganj se likvidnostno tveganje pojavlja v vsakodnevnem poslovanju banke. Le v izjemnih primerih lahko tovrstno tveganje preraste v tveganje nesolventnosti.

Likvidnostno tveganje ima lahko svoje razloge v pasivni ali aktivni strani bilance stanja.

O razlogih pasive govorimo, ko želijo imetniki vlog takoj priti do denarja. Če gre za nezaupanje v banko ali če so potrebe po denarju nepričakovane in velike, lahko nastopi likvidnostna kriza. Ker banka razpolaga le z manjšo količino denarja, ki ni obrestovan, si mora banka sredstva izposoditi ali prodati katero od svojih manj likvidnih naložb. To je lahko povezano z velikimi stroški, ker mora banka v najkrajšem času prodati svoja sredstva po ceni,

ki jo lahko doseže na trgu. Tudi ponudba sredstev, ki si jih banka želi izposoditi, je lahko omejena ali pa sredstva sploh niso na razpolago. Takšni primeri lahko ogrozijo solventnost banke.

Na strani aktive so lahko potencialne obveznosti iz naslova kreditnih pogodb razlog za likvidnostno tveganje. Ob podpisu kreditne pogodbe se namreč banka zaveže, da bo stranki na njeno zahtevo izplačala sredstva do višine, ki izhaja iz pogodbe (Filipan, 2003, str. 32).

Zaradi navedenih razlogov v bankah obstajajo mehanizmi, na osnovi katerih se dnevno spremlja likvidnost banke. Da bi se izognile likvidnostnim problemom, banke dnevno planirajo prilive in odlive in spremljajo njihovo realizacijo. Pri tem so pozorne na cikličnost potreb po denarju in na velike vlagatelje, ki bi lahko nepričakovano in v velikih količinah zahtevali dvig denarja. Banke imajo možnost, da si sredstva izposodijo pri centralni banki ali na medbančnem trgu. Poleg tega tudi zakonodaja v večini držav zahteva, da imajo banke oblikovane določene denarne rezerve, ki se oblikujejo glede na stanje vlog in depozitov in se običajno zbirajo pri centralni banki.

Tveganje nesolventnosti nastopi kot posledica prekomernega obrestnega, tržnega, kreditnega, deželnega, likvidnostnega, tečajnega, tehnološkega ali kakšnega drugega tveganja, s katerimi se srečuje banka pri svojem poslovanju. Nesolventnost nastopi, ko kapital banke ne zadostuje, da bi pokrival izgube iz naslova enega ali več tveganj.

Večji kot je delež kapitala v primerjavi z obveznostmi iz naslova najetih kreditov, večja je verjetnost, da se bo banka sposobna spopasti z izgubo iz naslova nepričakovanih sprememb obrestnih mer, nepričakovanih izgub pri kreditiranju ali drugih razlogov (Saunders, 1997, str. 84). Zato se vodstvo bank in zakonodajne oblasti osredotočajo na upravljanje kapitala in kapitalsko ustreznost bank kot na ključno merilo za ohranjanje solventnosti in rasti svojih bank.

Druga tveganja

Deželno tveganje ali tveganje tuje države lahko opredelimo kot potencialno finančno izgubo, do katere pride zaradi makroekonomskega in / ali političnega položaja v določeni državi (Mrak, 1998, str. 137). V okviru deželnega tveganja so zbrana politična, ekonomska in finančna tveganja, vezana na poslovanje v določeni državi in so istočasno, vsaj v določeni meri, pod kontrolo vlade te države. Tveganja, ki so posledica nesposobnosti oziroma nepripravljenosti partnerja v določeni državi, da izvrši plačilo, so kreditna tveganja projekta in niso sestavni del deželnega tveganja. Tovrstno tveganje namreč ni vezano na natančno opredeljen namen oziroma projekt.

Vedno večji delež v poslovanju banke predstavljajo potencialne obveznosti banke, ki ji prinašajo neobrestne prihodke. To so garancije različnih vrst in ročnosti, akreditivi, finančne terminske pogodbe in terminski posli, opcije, zamenjave in drugi izvedeni finančni instrumenti.

Potencialne obveznosti, ki jih banka izkazuje zunajbilančno, vplivajo na prihodnjo sestavo bilance banke. Tako mora banka na primer ob unovčenju garancije svoje obveznosti do upravičenca poravnati v obliki plačila, kar postane bilančna terjatev do prosilca za izdajo garancije. Zato mora banka veliko pozornost posvečati tudi odobravanju in upravljanju zunajbilančnih obveznosti, saj neprimerna uporaba tovrstnih instrumentov lahko pripelje do velike izgube za banko.

V zadnjih dvajsetih letih je bil napredek na področju tehnologije v bankah in drugih finančnih institucijah zelo očiten. Banke so in še vlagajo veliko sredstev v računalnike, razvoj komunikacij in tehnološke podpore, ki omogočajo čim večjo avtomatiziranost postopkov. Cilji razvoja tehnologije v bankah so znižanje operativnih stroškov, povečanje dobička in prodor na nove trge (Filipan, 2003, str.33).

Poleg vseh navedenih tveganj se banke srečujejo še z vrsto drugih tveganj, kot so: nepričakovane spremembe v davčni zakonodaji, dvig inflacije ali nestanovitnost inflacijskih gibanj, povečana brezposelnost in druga makroekonomska tveganja.

2.2.2 Nefinančna tveganja

V nasprotju s finančnimi tveganji nefinančna niso značilna le za finančne organizacije, temveč se pojavljajo v vseh panogah. Nefinančna tveganja lahko razdelimo v kategorije, ki se med seboj razlikujejo po faktorjih tveganja oz. po vzrokih možnih škod.

Tri glavne kategorije vključujejo:

1. **Poslovna tveganja** oz. ostala nefinančna tveganja, ki jih ne moremo pripisati niti notranjim niti zunanjim dogodkom, kot so npr.: tveganje konvertabilne valute, tveganje dobrega imena banke, tveganje davkov, pravno tveganje, regulatorno tveganje ...
2. Tveganje za izgube zaradi neustreznih ali neuspešnih **notranjih postopkov** – to so izgube zaradi notranje goljufije, kot so prevare, operativne napake, prekinitev poslovanja zaradi nedelovanja telekomunikacijskih linij, težav s programsko in računalniško opremo, izgube zaradi malomarnosti ali nepazljivosti pri izvajanju poslovnih postopkov, kršitev določil zaupnosti, nepooblaščno notranje trgovanje, kraja, poneverba ...
3. Tveganje za izgube zaradi neustreznih **zunanjih dogodkov** – to so izgube zaradi poškodb osnovnih sredstev zaradi naravnih nesreč, terorizma, vojn in višje sile (primer: za Bank of New York je bilo prijavljenih USD 85MM škod iz naslova tveganja zunanjih dogodkov).

Operativna tveganja se v svoji splošni definiciji nanašajo na zgoraj opredeljeno 2. in 3. točko, in sicer:

»tveganje izgub kot posledice neprimerne ali neuspešne izvajanja **notranjih procesov**, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi **zunanjih dejavnikov**«.

3. BASELSKI KOMITE IN BASELSKI SPORAZUM

V svojem specialističnem delu ne morem mimo Baselskega komiteja, ki v baselskem kapitalskem sporazumu opredeljuje tudi okvir operativnega tveganja v bankah, katerega pravočasna implementacija je z vidika vstopanja Slovenije v EU zelo pomembna, hkrati pa tudi zelo težavna. Njegov koncept celovitega obvladovanja operativnega tveganja namreč zahteva od bank vzpostavitev izredno kompleksnega sistema upravljanja s tem tveganjem na vseh organizacijskih nivojih banke ter izračun kapitalske zahteve za operativno tveganje po enem izmed danih pristopov.

Baselski komite pozna tri pristope za ugotavljanje kapitalskih zahtev za operativna tveganja, in sicer enostavni, standardiziran in napredni pristop. Enostavni pristop za izračun kapitalske ustreznosti operativnega tveganja je najenostavnejši. Banke, ki bodo uporabljale ta pristop, bodo morale oblikovati kapital za pokrivanje operativnega tveganja v višini fiksnega odstotka bruto dohodka. Pri standardiziranemu pristopu so bančne aktivnosti razdeljene v osem poslovnih področij. Banka izračuna bruto dohodek za vsako poslovno področje, ki s tem služi tudi kot približek za obseg aktivnosti ter posledično za višino operativnega tveganja. Napredni pristopi so namenjeni bankam, ki imajo razvite najučinkovitejše sisteme za obvladovanje operativnega tveganja. Pri naprednem pristopu se lahko upošteva tudi

zavarovanje kot obvladovanje operativnega tveganja, kar lahko zmanjša potrebe po kapitalskih zahtevah banke.

Podrobneje bom omenjene pristope opisala v prilogi svojega specialističnega dela, saj se na tem mestu v izračune kapitalске ustreznosti in pristope merjenja teh tveganj ne bom spuščala, ker je navsezadnje temelj mojega dela zavarovanje kot obvladovanje operativnih tveganj, ki posredno lahko tudi vpliva na znižanje zahtev po kapitalski ustreznosti teh tveganj. Na kratko bom le opisala Baselski komite in sporazum od njegovega nastanka do danes, saj baselski sporazum tudi definira in opisuje operativna tveganja.

3.1. BASELSKI KOMITE

Baselski komite kot združenje bančnih nadzornih oblasti so leta 1974 ustanovili guvernerji centralnih bank držav članic skupine desetih najrazvitejših držav, imenovanih G-10. Komite sestavljajo predstavniki nadzornih institucij iz Belgije, Kanade, Francije, Nemčije, Italije, Japonske, Luksemburga, Nizozemske, Švedske, Švice, Velike Britanije in ZDA (Kavšek, 2003, str. 2-3).

Baselska priporočila oziroma minimalni standardi, ki jih objavlja Komite, so namenjena predvsem državam članicam Mednarodne banke za poravnavo (BIS) in niso zavezujoča.

Države se sicer same odločajo, ali jih bodo sprejele v svojo zakonodajo, vendar pa so standardi mednarodno tako uveljavljeni, da jih uporabljajo povsod po svetu. Komite želi, da bi priporočila iz novega kapitalskega sporazuma v svoje poslovanje vpeljalo čim več bank, zato se je pri razvoju novega kapitalskega sporazuma posvetoval z nadzorniki z vsega sveta.

Tako so glavna načela uporabna za vse banke, ne glede na raven njihove kompleksnosti oziroma sofisticiranosti. Ker so oblikovani kot minimalni standardi, imajo države, ki jih sicer sprejmejo, še vedno pravico postaviti višje zahteve (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 2).

3.2. BASELSKI KAPITALSKI SPORAZUM OD NASTANKA DO DANES

Baselski kapitalski sporazum (Basel Capital Accord) je nastal leta 1988 kot rezultat prizadevanj Komiteja za poenotenje minimalnih kapitalskih zahtev za banke. Okoliščine, ki so spodbudile ta prizadevanja, so bile povezane s hitro rastjo obsega poslovanja bank, počasno rastjo kapitala, dolžniško krizo in razvojem različnih zunaj bilančnih aktivnosti.

Guvernerje centralnih bank iz skupine G-10 je začelo skrbeti za stabilnost mednarodnega finančnega sistema, saj je kapital nekaterih največjih svetovnih bank zaradi konkurenčnega boja postal nevarno nizek. Kapital pa je za banke izredno pomemben, saj deluje kot blažilec izgub in omogoča menedžerjem, da preudarno upravljajo z bančnimi tveganji.

Osnovni namen kapitalskega sporazuma je bil torej okrepiti kapitalsko osnovo bank, povečati stabilnost mednarodnega finančnega sistema in izenačiti pogoje poslovanja za vse udeležence na trgu (The New Basel Capital Accord: an explanatory note, 2001, str. 11).

V prvi fazi je bil kapital namenjen predvsem pokrivanju kreditnega tveganja bank, kmalu pa se je pokazala potreba po dopolnitvi in razširitvi sporazuma z vključitvijo tržnih tveganj. Tako je dopolnitev sporazuma leta 1996 vpeljala tudi tržna tveganja in dopustila možnost, da posamezne banke prvič uporabijo lastne metode merjenja tržnih tveganj.

Baselski kapitalski sporazum iz leta 1988 ter njegove poznejše spremembe in dopolnitve so dosegli svoj temeljni namen, saj so pripomogli k zgraditvi varnega in stabilnega mednarodnega bančnega sistema ter pospešili doseganje konkurenčne enakosti med bankami.

Kljub vsemu pa je bil sporazum z leti deležen vse večjih kritik. Hitro razvijajoči se trg, zmanjšanje učinkovitosti poslovanja bank ter pomanjkljivosti sporazuma so zahtevali korenite spremembe kapitalske regulative za banke. Zaupanje v finančne institucije se je namreč zmanjšalo, saj so bile le-te nesposobne učinkovito obvladovati tveganja pri novih oblikah poslovanja.

Poleg navedenega pa je bil izjemen tudi napredek informacijske tehnologije, ki je na eni strani omogočila globalizacijo finančnega poslovanja in povečanje tveganj, na drugi pa izdelavo sofisticiranih modelov za merjenje kreditnih in nekreditnih tveganj (Sušnik, 2001, str. 40). Kazalniki kapitalske ustreznosti, izračunani v skladu s staro metodologijo, zaradi velikih sprememb na finančnih trgih niso bili več dober kazalnik resnične tveganosti bank in njihove kapitalske moči.

Komite se je zato leta 1999 lotil načrtne spremembe svojih standardov za določitev kapitalske ustreznosti bank iz leta 1988.

Komite je že v juniju 1999 izdal prvi predlog nove kapitalske sheme (New Basel Capital Accord) za merjenje kapitalske ustreznosti bank. Po obsežnih raziskavah in razpravah z bančno panogo, nadzorniki in regulatorji z vsega sveta je v začetku leta 2001 nastal osnutek novega kapitalskega sporazuma, iz katerega je že mogoče razbrati glavne novosti novega sporazuma. Novi sporazum o kapitalu bank, ki naj bi začel veljati konec leta 2006, želi izboljšati prožnost merjenja kapitala bank in uveljaviti večjo občutljivost kapitalskih zahtev na dejanska tveganja bančnega poslovanja.

Pri iskanju izboljšav je vpeljal spremembe pri merjenju kapitalske zahteve za kreditno tveganje ter **na novo uvedel merjenje zahteve tudi za operativna tveganja**.

Spremenjena pravila skušajo čimbolj izenačiti zakonsko določeni tvegani (regulatorni) kapital banke in ekonomski kapital oziroma dejansko tveganje, ki mu je finančni posrednik izpostavljen.

Kapital znotraj posameznih bank in med bankami naj bi se prerazporedil glede na tveganost njihovega poslovanja. Nova pravila naj bi tako omogočila znižanje kapitalskih zahtev za banke, ki učinkovito obvladujejo svoja tveganja, med učinkovito obvladovanje tveganj pa lahko sodi tudi zavarovanje (Leyden, 2002, str. 4–5).

Kratek pregled revidiranega baselskega sporazuma

Prvi posvetovalni dokument o novem kapitalskem sporazumu, izdan januarja 2001, je predlagal kapitalsko zahtevo za operativno tveganje v višini 20 % celotnega regulatornega kapitala, ki je predpisan v trenutnem kapitalskem sporazumu. Uvedba kapitalske zahteve za operativno tveganje naj ne bi povečala že zahtevane stopnje regulatornega kapitala, ki ga morajo oblikovati banke.

Bančna panoga in zavarovalnice so seveda močno nasprotovale temu predlogu, saj naj bi po njihovem mnenju kapitalska zahteva za operativno tveganje:

- bila previsoka;
- vsebovala nekatera dvakrat šteta tveganja skupaj s kreditnim in tržnim tveganjem;
- ne upoštevala že v praksi uporabljanih zavarovanj za nekatera tveganja, ki so jih po novem samodejno vključili med kapitalske zahteve.

Tako je bil prvotni predlog revidiran že septembra istega leta in izdan kot dokument z naslovom Working paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk. Vseboval je nekatere bistvene spremembe, kot je npr. zmanjšanje kapitalske zahteve za operativno tveganje z 20 na 12 % trenutnega regulatornega kapitala, najverjetneje zaradi argumentov obstoječega zavarovanja. Kljub temu je Baselski komite ponovil svoje stališče, da predstavlja zavarovanje manj kvalitetno kritje operativnega tveganja v primerjavi z regulatornim kapitalom.

Ne glede na trenutno predlagano enotno višino kapitalske zahteve za operativno tveganje pa naj bi bila dejanska kapitalska zahteva za posamezno banko izračunana po eni izmed treh metod, ki so, kot sem že omenila, enostavni, standardizirani in pa napredni pristop (Basel Committee on Banking Supervision, Consultative document, : Operational risk, str. 17).

4. DEFINICIJA OPERATIVNEGA TVEGANJA

V posvetovalnem dokumentu »Operational risk« iz januarja 2001 je bila definicija operativnega tveganja naslednja: *»tveganje neposrednih in posrednih izgub kot posledice nezadostnega ali neuspelega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov«*.

Januarski dokument pojasnjuje definicijo tudi s stališča vključitve pravnega tveganja ter ne vključitve strateškega tveganja in tveganja izgube ugleda za namen izračuna minimalne kapitalske zahteve.

Omenjeni vidik opredelitve operativnega tveganja je bil v splošnem sprejet, čeprav je bilo nekaj pripomb glede možnosti natančne opredelitve »neposrednih in posrednih« izgub.

Za potrebe prvega stebra strateško tveganje in tveganje izgube ugleda torej nista všteta, prav tako pa kapitalska zahteva ne bo vključevala vseh neposrednih izgub in oportunitetnih stroškov. Končna odločitev je bila, da se iz definicije operativnega tveganja izključita izraza »neposredne in posredne« izgube. Z enotno definicijo vrst škodnih dogodkov lahko skupina izdelava veliko bolj jasna navodila o tem, katere vrste izgub so pomembne za oblikovanje regulatornega kapitala (Rotovnik, 2003, str. 37).

Najnovejša definicija operativnega tveganja se tako glasi: *»tveganje izgub kot posledice neprimernega ali neuspešnega izvajanja notranjih procesov, ravnanj ljudi ali delovanja sistemov oziroma zaradi zunanjih dejavnikov«*. Tako kot prejšnja tudi ta definicija ne zajema strateškega tveganja in tveganja izgube ugleda, zajema pa na primer pravno tveganje.

Treba je poudariti, da definicija temelji na osnovnih vzrokih operativnega tveganja. Poskuša odgovoriti na vprašanje, zakaj pride do določene izgube, ter jo hkrati razčleniti na njene štiri osnovne pojavne razloge: ljudi, procese, sisteme in zunanje dejavnike. Takšna, na vzrokih temelječa definicija, je zlasti koristna za urejeno in dosledno upravljanje s tveganjem v posameznih institucijah. Za banke je pri merjenju in zbiranju podatkov namreč zelo pomembno, da se lahko opirajo na definicije, ki takšno merjenje in primerljivost podatkov dejansko omogočajo. Z njeno pomočjo so lahko tako banke kot tudi nadzorniki razlikovali med vzroki tveganja, škodnimi dogodki, ki se lahko merijo, ter stroškovnimi vidiki teh dogodkov. Operativno tveganje se lahko zdaj analizira z vseh omenjenih vidikov.

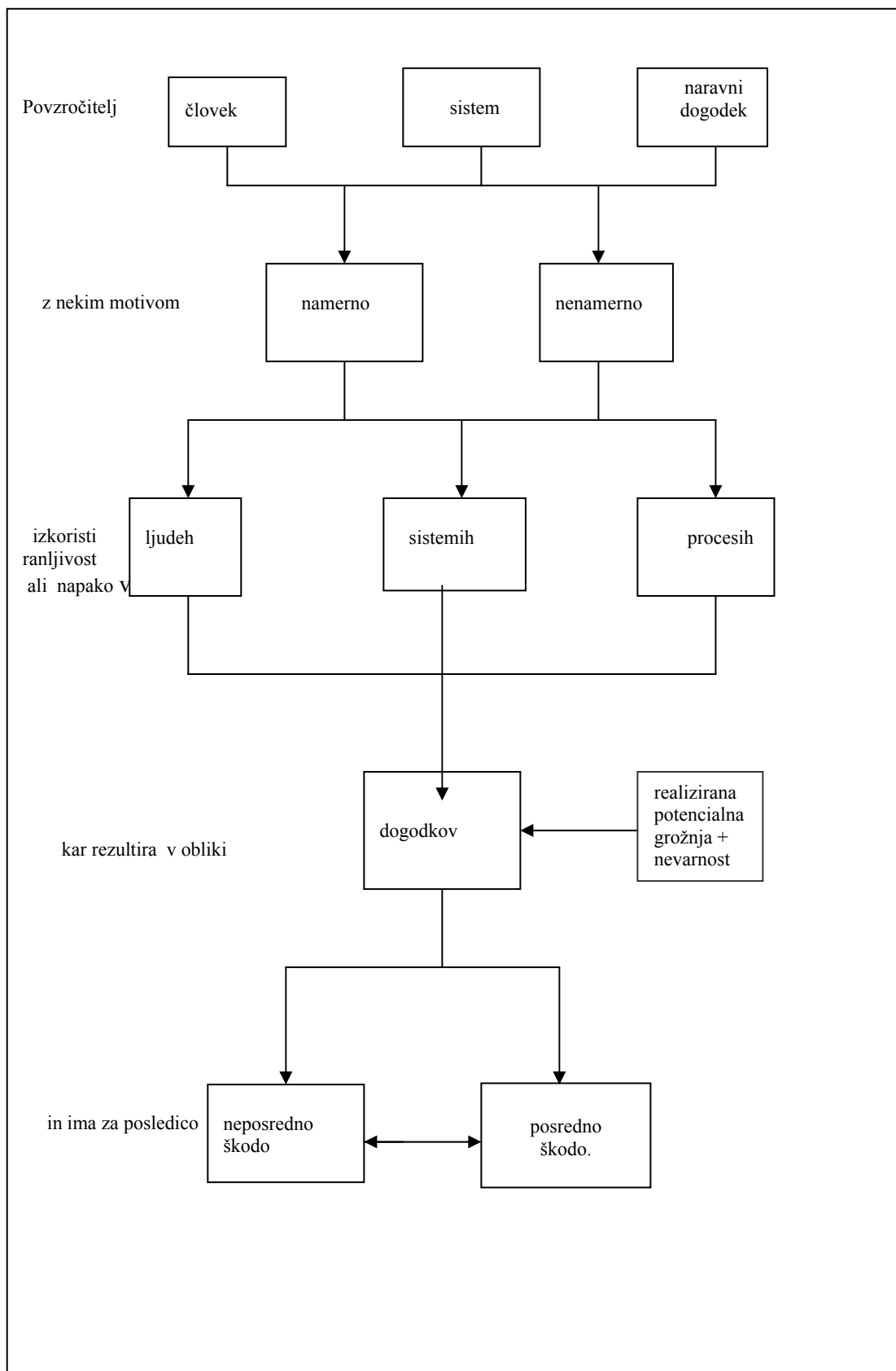
Na kratko o operativnem tveganju

Zaradi jasnejšega razumevanja in pravilnejšega zbiranja podatkov o vključenih tveganjih se definicija nanaša na naslednje vrste razumljivejših škodnih dogodkov, ki so posledica operativnih tveganj (Rotovnik, 2003, str. 37):

- **notranja in zunanja goljufija** (izvedba neodobrene transakcije, kraja, poneverba, nepooblaščen vdor v informacijski sistem ...);
- **delovni postopki in varnost pri delu** (izgube iz naslova nesreč pri delu, finančne nadomestitve zaposlenim ipd.);
- **komitenti, produkti in poslovna praksa** (izguba zaradi malomarnosti ali nepazljivosti pri izvajanju poslovnih postopkov, kršitev določil zaupnosti, nepooblaščeno notranje trgovanje ...);
- **poškodbe osnovnih sredstev** zaradi naravnih nesreč, terorizma ...;
- **prekinitev poslovanja** zaradi nedelovanja telekomunikacijskih linij, težav s programsko in računalniško opremo ...;
- **izvedba transakcij in upravljanje s procesi** (napačno procesiranje transakcije, zamujanje rokov, izguba dokumentov, napačni podatki o komitentih ...).

Že hiter pogled na našete škodne dogodke, ki naj bi jih vodili pod eno samo vrsto tveganja, nam pove, da so le-ti zelo široko zastavljeni. Finančna panoga tak pristop zelo kritizira, saj je očitno, da so ta tveganja bolj raznovrstna kot kreditno in tržno tveganje, ki sta bila osnova kapitalskih zahtev v prvem kapitalnem sporazumu.

SLIKA 2: Shema operativnih tveganj

Vir: Radi, 2003, str 4.

A. Praktični primeri operativnih tveganj

Praktični primer 1:

Skupina vinjenih mladeničev je ponoči razbila steklena vrata v predprostor in močno poškodovala bankomat. O dogodku je ustrezne obvestil zjutraj kurir, ki je prvi prišel v službo. Ocenjena škoda znaša 2 mio SIT.

Opredelitev operativnega tveganja glede na shemo operativnih tveganj:

- **povzročitelj:** skupina vinjenih mladeničev;
- **motiv:** namensko;
- **ranljivost:** neustrezna zaščita steklenih površin, neustrezen alarmni sistem (oziroma ga ni);
- **škodni dogodek:** vandalizem – razbitje stekla, poškodovanje bankomata;
- **škoda:** strošek popravila bankomata, strošek zamenjave steklenih površin;
- **kategorija povzročitelja:** človek;
- **kategorija ranljivosti:** sistemi;
- **kategorija škodnega dogodka:** poškodba fizičnih sredstev;
- **kategorija škode:** izguba zaradi poškodovanja osnovnega sredstva.

Praktični primer 2:

Zaradi napake v programu je bilo nakazilo v vrednosti 5 mio SIT izvedeno napačnemu komitentu. Napako je banka opazila šele po nekaj dneh, na osnovi pritožbe komitenta, kateremu je bilo nakazilo dejansko namenjeno. Banka je napako popravila, pravemu komitentu pa za čas zamude izplačala zamudne obresti v višini 10 % vrednosti nakazila.

Opredelitev operativnega tveganja glede na shemo operativnih tveganj:

- **povzročitelj:** program;
- **motiv:** nenamensko;
- **ranljivost:** neustrezno testiranje programa, postopek preverjanja pravilnosti nakazil;
- **škodni dogodek:** nepravilno delovanje programa – napačno nakazilo;
- **škoda:** izplačilo zamudnih obresti;

- **kategorija povzročitelja:** sistem;
- **kategorija ranljivosti:** procesi;
- **kategorija škodnega dogodka:** izvedba procesov + upravljanje postopkov;
- **kategorija škode:** odškodnina in nadomestila.

Praktični primer 3:

V močnem neurju je udar strele povzročil izpad elektrike v celotni banki. Ker banka ni imela implementiranega UPS-a, je prišlo do izpada in okvare glavnega računalnika med obdelavo podatkov. Popravilo računalnika bo znašalo cca. 1 mio SIT, pri tem pa so bili izgubljeni tudi nekateri podatki, ki pa jih je IT uspel restavrirati iz obstoječih trakov.

Opredelitev operativnega tveganja glede na shemo operativnih tveganj:

- **povzročitelj:** strela;
- **motiv:** nenamensko;
- **ranljivost:** UPS ni bil instaliran, neustrezno izvedena ali neizvedena ozemljitev;
- **škodni dogodek:** izpad elektrike – okvara računalnika;
- **škoda:** stroški popravila;

- **kategorija povzročitelja:** naravni dogodek;
- **kategorija ranljivosti:** sistemi;
- **kategorija škodnega dogodka:** poškodba fizičnih sredstev, prekinitve poslovanja in systemske napake;
- **kategorija škode:** izguba zaradi poškodovanja osnovnega sredstva.

B. Resnični primeri o nedavnih izgubah iz operativnega tveganja

- 2003, Banco Intercontinental (2. največja banka v Dominikanski republiki) – približno **2,2 mlrd USD** (13 % bdp), interna prevara na področju kreditov, banka je bankrotirala;
- 2003, Royal Bank of Scotland – neustrezne kontrole pri preprečevanju pranja denarja, **1,2 mio USD**;
- 2003, Ulster Bank – neizvajanje kontrol PPD pri komitentih, **2 mio USD**;
- 2002, Allied Irish Bank – sleparski dealer izvede prevaro, **700 mio USD**;
- 2001, 11. september, več bank;
- 2001, UBS Warburg – napačno sklenjen posel; **50 mio USD**.

5. UPRAVLJANJE Z OPERATIVNIMI TVEGANJI

Uprava banke se mora zavedati glavnih vidikov operativnega tveganja, kot posebne vrste tveganja, katerega se mora upravljati, in pri čemer mora biti sam okvir upravljanja z operativnim tveganjem odobren in izpostavljen rednim pregledom. Okvir upravljanja z operativnim tveganjem mora vsebovati definicijo operativnega tveganja na nivoju institucije ter načela identifikacije, ocenjevanja, spremljanja in kontrole/zmanjševanja tveganja (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str 7).

5.1. IDENTIFIKACIJA, OCENJEVANJE

Banka mora identificirati in oceniti operativno tveganje pri vseh glavnih produktih, aktivnostih, procesih in sistemih. Banka mora prav tako zagotoviti, da so tudi novi produkti, aktivnosti, procesi in sistemi pred njihovo uvedbo oziroma implementacijo izpostavljeni ustreznim ocenjevalnim postopkom z vidika operativnega tveganja (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str 11-12).

Identifikacija tveganja je najpomembnejša za nadaljnji razvoj na področju učinkovitega spremljanja in nadzora operativnega tveganja. Učinkovita identifikacija tveganja vključuje tako interne faktorje (npr.: strukturo banke, naravo bančnih aktivnosti, kvaliteto človeških resursov, organizacijske spremembe, fluktuacijo delovne sile) kot tudi zunanje faktorje (npr.: spremembe v industriji, tehnološki napredek), ki lahko neugodno vplivajo na doseganje bančnih ciljev (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str 11-12).

Poleg identifikacije potencialno najbolj neugodnih tveganj mora banka **oceniti tudi svojo občutljivost** na ta tveganja. Učinkovito ocenjevanje tveganj omogoča banki boljše razumevanje svojega profila tveganosti ter s tem učinkovitejše razporejanje resursov, ki so zadolženi za upravljanje s tveganji.

Orodja za identifikacijo in oceno operativnih tveganj (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str 11-12):

- **Samoocenjevanje tveganj:** banka ocenjuje svoje operacije in aktivnosti glede na seznam potencialnih občutljivosti od operativnega tveganja. Gre za interno izvajan proces, ki vključuje izdelavo seznamov in/ali delavnice, s pomočjo katerih se identificirajo prednosti in slabosti bančnega okolja z vidika operativnih tveganj. Točkovanje (Scorecards) na primer, predstavlja metodo, s pomočjo katere se kvalitativne ocene tveganja pretvorijo v kvantitativne mere. Slednje se lahko razporedijo po velikosti glede na različne vrste izpostavljenosti operativnemu tveganju. Posamezne ocene se lahko nanašajo na tveganja, ki so lastna točno določenemu poslovnemu področju, druge pa lahko razvrščajo tveganja, ki se nanašajo na različna poslovna področja hkrati. Točkovanje se lahko nanaša tako na tveganja kot tudi na nadzor, s katerim zmanjšujemo tveganja. Točkovalne metode lahko banke uporabljajo za alokacijo ekonomskega kapitala po poslovnih področjih v povezavi z upravljanjem in kontroliranjem različnih vidikov operativnega tveganja.
- **Združevanje tveganj (Risk mapping):** v tem procesu se različne poslovne enote, organizacijske funkcije ali procesi združujejo po vrsti tveganja, ki so mu izpostavljeni. S pomočjo te metode lahko banka odkrije svoje slabosti, kar ji pomaga pri postavitvi prioritete za izvajanje menedžerskih akcij.
- **Indikatorji tveganja:** indikatorji tveganja so statistične ali druge (najpogosteje finančne) mere, s pomočjo katerih banka pridobi informacijo o svojem položaju tveganosti. Indikatorji se morajo redno izdelovati oz. pregledovati (npr.: na mesečni ali kvartalni osnovi) z namenom pravočasnega opozorila na spremembe, ki lahko napovedujejo nevarnost operativnih tveganj. Primeri tovrstnih indikatorjev so na primer: število neuspešnih poslov, stopnja fluktuacije delovne sile, frekvenca in/ali resnost napak ali opustitev.
- **Merjenje:** nekatere institucije so začele meriti svojo izpostavljenost operativnemu tveganju s pomočjo različnih pristopov. Na primer, podatki o preteklih podatkih o izgubah banke lahko priskrbijo pomembno informacijo za oceno izpostavljenosti operativnemu tveganju. Z njeno pomočjo lahko banka razvije ustrezno politiko za zmanjševanje/kontrolo operativnega tveganja. Banka, ki bo znala izkoristiti vrednost takšne informacije, bo lahko izdelala učinkovit okvir sistematičnega sledenja in registriranja frekvenca, resnosti (ter ostalih relevantnih informacij) individualnih škodnih dogodkov. Nekatere institucije tudi kombinirajo podatke o interni izgubi z zunanjimi, javno dostopnimi podatki o izgubah, z analizo različnih scenarijev ter z ocenjevanjem faktorjev tveganja.

5.2 SPREMLJANJE TVEGANOSTI

Banka mora implementirati **proces rednega spremljanja svojega profila operativne tveganosti** ter pomembnih izpostavljenosti z vidika izgub. Prav tako mora izvajati **redno poročanje** ustreznih informacij višjemu menedžmentu in upravi banke, ki podpira proaktivno upravljanje z operativnim tveganjem.

Učinkovit proces spremljanja je bistven za ustrezno upravljanje z operativnim tveganjem. Redne aktivnosti na področju spremljanja se lahko odrazijo v prednosti hitrega odkrivanja in odpravljanja pomanjkljivosti v politikah, procesih in postopkih upravljanja z operativnim tveganjem. Pravočasno odkrivanje in odklanjanje teh pomanjkljivosti lahko bistveno zmanjša potencialno frekvenco in/ali resnost škodnega dogodka.

Poleg spremljanja škodnih dogodkov iz naslova operativnega tveganja mora banka **identificirati ustrezne indikatorje**, ki jo pravočasno opozorijo na nevarnost povečanega tveganja nastanka prihodnjih izgub. Takšni indikatorji (ponavadi jih imenujemo ključni

indikatorji tveganja ali indikatorji za zgodnje opozorilo) so v osnovi usmerjeni v prihodnost in lahko odražajo potencialne vire operativnega tveganja, kot so: hitra rast, implementacija novih produktov, fluktuacija delovne sile, prekinitve transakcij, zaustavitve sistemov in podobno. Indikatorji so torej učinkovita podpora procesu spremljanja tveganja v banki in lahko pomagajo identificirati ključna tveganja na jasn način. To pomaga banki ukrepanje na ustrezen način glede na konkretno tveganje (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str. 11-12).

Frekvenca spremljanja tveganja mora biti odvisna od konkretnega tveganja, na katerega se nanaša, ter od frekvence in narave sprememb v operativnem okolju. Spremljanje tveganj mora postati neločljiv del bančnih aktivnosti. Rezultati spremljanja tveganj morajo biti **vkjučeni v redna poročila** upravi in menedžmentu. Poročila, ki so izdelana s strani ali/in za bančne nadzornike, so prav tako lahko del aktivnosti spremljanja tveganja in kot taka vključena v interna poročila, ki so posredovana višjemu menedžmentu in upravi, kjer je to primerno.

Višji menedžment mora **prejemati redna poročila** s strani vseh ustreznih področij, kot so poslovne enote, skupinske funkcije, služba za upravljanje z operativnimi tveganji ter interna revizija. Poročila o operativnem tveganju morajo vsebovati interne finančne, operativne in dogovorjene podatke o dogodkih in pogojih, ki so **pomembni za odločanje**. Poročila morajo biti usmerjena na **ustrezne vodstvene nivoje** ter na področja v banki, kjer bi operativna tveganja lahko imela določen vpliv. Poročila morajo obravnavati **vsa problematična področja** in hkrati motivirati **hitre korektivne akcije**, če pride na določenem področju do problemov.

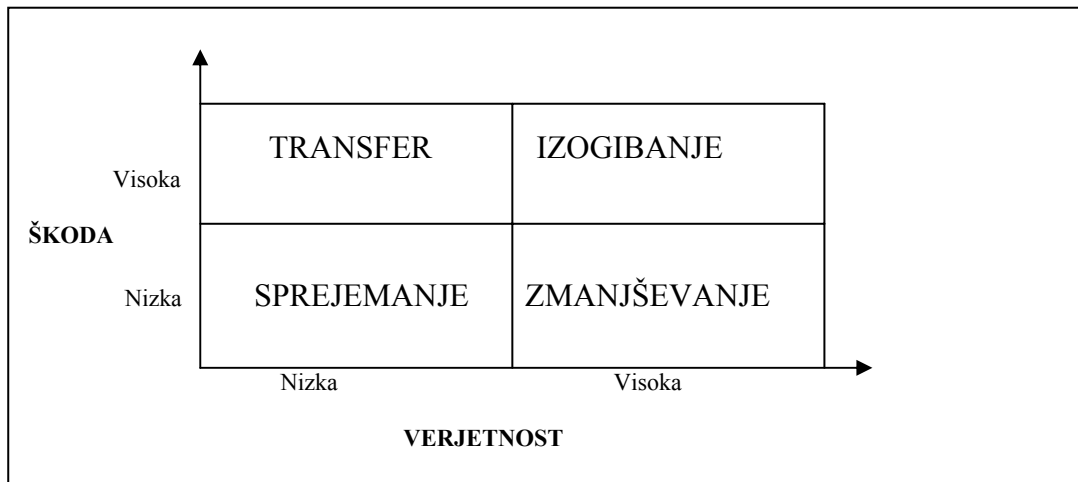
Zaradi zagotovitve uporabnosti in zanesljivosti obravnavnih poročil mora menedžment redno preverjati **pravočasnost, natančnost in relevantnost** sistemov poročanja in internih kontrol. Menedžment lahko pri ocenjevanju uporabnosti in zanesljivosti internih poročil le-ta primerja s poročili, ki so jih pripravili zunanji viri (nadzorniki, revizorji). Poročila se morajo vedno **analizirati** z vidika izboljševanja obstoječega upravljanja s tveganjem, kot tudi z vidika razvijanja politik, postopkov in praks upravljanja s tveganjem (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str. 11-12).

Na splošno mora uprava banke prejemati zadostne, visoko kvalitetne informacije, ki ji bodo omogočile razumevanje celotnega profila tveganosti banke in ki bodo osredotočene na materialne in strateške posledice na poslovanje.

5.3. UKREPANJE

Banka mora imeti izdelane poslovne politike, procese in postopke za nadzor ali/in zmanjševanje bistvenih operativnih tveganj. Banka mora v rednih obdobjih pregledovati (revidirati) svoje strategije kontrol in zmanjševanj tveganj, svoj profil operativne tveganosti pa s pomočjo uporabe primernih strategij prilagajati tisti stopnji operativnega tveganja, ki ga želi banka zavestno prevzeti (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk; 2003, str. 14).

SLIKA 3: Načelni pristopi za zmanjševanje tveganj

Vir: Radi, 2003, str. 5

5.3.1. Sprejemanje tveganja

Za zmanjševanje operativnih tveganj, ki imajo majhno verjetnost nastanka in potencialno majhen finančni vpliv, lahko banka uporabi orodje za zmanjševanje tveganj, ki ga Radi v svojem gradivu za udeležence seminarja imenuje »sprejemanje tveganja«.

Sprejemanje je odločitev organizacije, da sprejme tveganja takšna, kot so.

Sprejemanje je upravičeno v primerih, kjer je pričakovana škoda oz. izguba ob realizaciji tveganja manjša od pričakovanih stroškov uvedbe in izvedbe aktivnosti zmanjševanja tveganja.

Primer tveganja, ko se banka odloči za odločitev sprejemanja, bi lahko bil škodni dogodek nenadzorovanega odnašanja in prisvajanja pisarniškega materiala s strani zaposlenih na domače potrebe (Radi, 2003, str. 5).

5.3.2. Izogibanje tveganju

Za zmanjševanje operativnih tveganj, ki imajo visoko verjetnost nastanka in potencialno visok finančni vpliv, lahko banka uporabi orodje za zmanjševanje tveganj, ki ga Radi v svojem gradivu za udeležence seminarja imenuje »izogibanje tveganju«.

Izogibanje je odločitev organizacije, da »obide« tveganje tako, da ne izvaja poslovnih procesov, ki so neposredno povezani s tovrstnimi tveganji.

Izogibanje je sprejemljivo v primerih, kjer so pričakovani pozitivni učinki izvajanja poslovnega procesa (prihodek, dobiček, prepoznavnost...) manjši od pričakovane škode ob realizaciji tveganja, oziroma ne obstaja ekonomski razlog za nadaljnje izvajanje poslovnega procesa (Radi, 2003, str. 6).

Faktorji odločanja za izogibanje tveganja so (Radi, 2003, str. 6):

- odločitev o izogibanju mora upoštevati poslovne in finančne potrebe organizacije in
- potrebno je upoštevati komplementarne stranske učinke (vpliv na ostale poslovne procese) odločitve o izogibanju.

5.3.3. Zmanjševanje tveganja

Za zmanjševanje operativnih tveganj, ki imajo visoko verjetnost nastanka in potencialno majhen finančni vpliv, lahko banka uporabi orodje za zmanjševanje tveganj, ki ga Radi v svojem gradivu za udeležence seminarja imenuje »zmanjševanje tveganja«.

Zmanjševanje tveganja je odločitev organizacije, da bo z uvedbo aktivnosti in ukrepov zmanjšala tveganja na sprejemljivo raven. Zmanjševanje je sprejemljivo, ko obstaja realna možnost precejšnjega zmanjšanja verjetnosti realizacije škodnega dogodka.

Osnova za zmanjševanje tveganja je izbira in implementacija različnih kontrolnih aktivnosti in ukrepov, s katerimi zmanjšamo tveganje na sprejemljivo raven.

Pristopi za zmanjševanje tveganj so (Radi, 2003, str. 7):

- reorganizacija poslovnih procesov,
- vzpostavitev in reorganizacija sistema notranjih kontrol,
- interne in zunanje revizije,
- vzpostavitev procesa varovanja informacij (information security),
- vzpostavitev nadzora nad informacijsko tehnologijo (IT governance).

5.3.4. Transfer (prenos) tveganja

Za zmanjševanje operativnih tveganj, ki imajo nizko verjetnost nastanka in potencialno visok finančni vpliv, lahko banka uporabi orodje za zmanjševanje tveganj, ki ga Radi v svojem gradivu za udeležence seminarja imenuje »transfer tveganja«.

Transfer je odločitev organizacije, da prenese izvajanje poslovnih procesov in z njimi povezano tveganje izven organizacije oz. da prenese pokrivanje potencialne škode.

Transfer tveganja je sprejemljiv v primerih, kjer so pričakovani stroški prenosa manjši od pričakovane škode ob realizaciji tveganja. V nasprotnem primeru je potrebno sprejeti odločitev glede uporabe ostalih alternativ (sprejemanje, izogibanje zmanjševanje tveganj).

Možni pristopi prenosa tveganja so (Radi, 2003, str. 6):

- rezervacija lastnega kapitala (samozavarovanje),
- prenašanje določenih delov poslovanja na zunanje poslovne partnerje (outsourcing),
- **zavarovanje pri zavarovalnici.**

Lastni kapital – kapitalske zahteve

Kot sem že omenila, Baselski komite v svojem kapitalskem sporazumu in z njim povezan okvir operativnega tveganja predvideva kapitalsko zahtevo in tri metode za izračun te kapitalske zahteve za operativno tveganje.

»Outsourcing« (prenašanje določenih delov poslovanja na zunanje poslovne partnerje)

Banke morajo tudi vzpostaviti politiko za upravljanje s tveganji, ki izhajajo iz poslovnih aktivnosti s pogodbenimi poslovnimi partnerji (outsourcing). Prenašanje določenih delov poslovanja na zunanje poslovne partnerje, lahko izboljša profil tveganosti banke. Zunanji poslovni partnerji imajo lahko večje strokovno znanje in so specializirani na točno določene aktivnosti. Kljub temu pa uporaba njihovih storitev ne zmanjšuje odgovornosti uprave in

višjega menedžmenta pri zagotavljanju varnega in transparentnega izvajanja teh poslovnih aktivnosti, ki morajo potekati tudi v skladu z zakoni. Aranžmaji z zunanjimi poslovnimi partnerji morajo temeljiti na jasnih pogodbah in/ali sporazumih o izvajanju storitev, iz katerih izhaja jasna razmejitev odgovornosti med banko in zunanjimi poslovnimi partnerji. Poleg tega mora banka upravljati z ostalimi tveganji, ki so vezana na premostitve iz skupnih zunanjih fondov z »outsourcing« aktivnostmi, vključno s prekinitvami izvajanja teh aktivnosti s strani zunanjih poslovnih partnerjev (Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk, 2003 str. 16).

SLIKA 4: »Outsourcing » - PSPN (prednosti, slabosti, priložnosti nevarnosti) oz. SWOT (strenghts, weaknesses, opportunities, threats)

<p>PREDNOSTI (Strenghts)</p> <ul style="list-style-type: none"> - manjša kapitalska zahteva - zmanjšanje operativnega tveganja - stroškovni prihranki 	<p>SLABOSTI (Weaknesses)</p> <ul style="list-style-type: none"> - preverjanje nivoja storitev s strani regulatorja - nedefinirane razmejitve
<p>PRILOŽNOSTI (Opportunities)</p> <ul style="list-style-type: none"> - banka – banka outsourcing - dodatna možnost mitigacije tveganj - ustreznost outsourcing partnerjev baselski regulativi 	<p>NEVARNOSTI (Threats)</p> <ul style="list-style-type: none"> - povečanje kompleksnosti odnosov - omejitev outsourcinga kot možnosti mitigacije s strani regulatorjev - cross – border omejitve outsourcinga

Vir: Radi, 2003, str. 20.

Zavarovanje

Pri naprednih pristopih, ki jih definira Baselski sporazum, bo banki priznan vpliv zavarovanja na zmanjšanje tveganja pri merjenju operativnega tveganja za namen izračuna minimalnih kapitalskih zahtev.

6. ZAVAROVANJE kot ključni element upravljanja z operativnimi tveganji

Pogodbeno zavarovalno pravo je v Sloveniji urejeno v Obligacijskem zakoniku (v nadaljevanju OZ) in v nekaterih specialnih predpisih, ki se nanašajo na specifične vrste zavarovalnih pogodb (pomorska zavarovanja, letalska zavarovanja) (S. Simoniti, T. Šker, 2002. str. 6).

OZ definira zavarovalno pogodbo v 921. členu, kot pogodbo, s katero se zavarovalec zavezuje, da bo zavarovalnici plačal premijo ali prispevek, zavarovalnica pa se zavezuje, da bo, če nastopi dogodek, ki predstavlja zavarovalni primer izplačala zavarovancu ali tretji osebi zavarovalnino ali odškodnino ali storila kaj drugega.

V zavarovalnem razmerju torej lahko nastopajo tri stranke:

- zavarovalnica, kot oseba, ki za plačilo premije nosi tveganje;

- zavarovalec oziroma sklenitelj zavarovanja, ki bo navadno tudi upravičen do izplačila zavarovalnine;
- upravičenec do izplačila zavarovalnine.

Zavarovanec predstavlja osebo, katere interes je zavarovan. Navadno bo zavarovanec tako zavarovalec kot upravičenec.

Določbe OZ, ki urejajo zavarovalno pogodbo, so kongentne narave. To pomeni, da se zavarovalna pogodba lahko odmika le od tistih določb zakona, kjer je to izrecno dopustno, in če je odmik v nedvomnem interesu zavarovanca (S. Simoniti, T. Šker, 2002, str. 6).

6.1. ZAVAROVALNI PRIMER

Zaveza zavarovalnice nastopi z nastankom zavarovalnega primera. Zavarovalni primer predstavlja dogodek, glede katerega je sklenjeno zavarovanje.

Zavarovalni primer mora biti:

- 1) bodoč,
- 2) negotov in
- 3) neodvisen od izključne volje pogodbenikov.

V primeru, da zavarovalni primer že nastane pred sklenitvijo zavarovalne pogodbe ali ob njej, je le-ta nična. Prav tako je zavarovalna pogodba nična, če je bilo med nastajanjem zavarovalnega primera že gotovo, da bo do njega prišlo, ali če je medtem prenehala možnost, da bo nastal.

Z zavarovanjem je lahko krit tudi določen čas pred sklenitvijo zavarovalne pogodbe, vendar zavarovalcu ne sme biti znano, da je v tem času zavarovalni primer že nastal, zavarovalnici, pa ne sme biti znano, da je prenehala možnost, da bi nastal.

6.2. SKLENITEV ZAVAROVALNE POGODBE

OZ kot splošno pravilo zahteva obličnost zavarovalne pogodbe: zavarovalna pogodba je sklenjena, ko pogodbenika podpišeta zavarovalno polico ali polico o kritju. OZ dopušča dve izjemi od načela obličnosti (S. Simoniti, T. Šker, str. 7):

1. Zavarovalno pogodbo je možno skleniti z molkom zavarovalnice v primeru, da zavarovalec pošlje svojo pisno ponudbo zavarovalnici, le-ta pa nanjo ne odgovori v predpisanem roku.
2. Zavarovalna pogodba je lahko sklenjena zgolj s plačilom premije, če to dopuščajo zavarovalni pogoji.

6.3. OBVEZNOSTI POGODBENIH STRANK

Obveznosti zavarovanca oziroma zavarovalca

Zavarovanec oziroma zavarovalec mora:

- zavarovalnici prijaviti okoliščine, pomembne za oceno nevarnosti;
- plačevati zavarovalno premijo;
- obveščati zavarovalnico o spremembah okoliščin, pomembnih za oceno nevarnosti.

Glede na to, da zavarovalnica »prodaja gospodarsko varnost«, bo njena storitev odvisna od dejanskega obsega nevarnosti, ki ji je izpostavljen zavarovanec. Sklenitelj zavarovanja je zato ob sklenitvi zavarovalnico dolžan obvestiti o okoliščinah nevarnosti, ki jim je izpostavljen. To določilo predstavlja precej problemov zavarovalniški praksi. Po eni strani je oseba, ki je izpostavljena nevarnosti, najbolje seznanjena z okoliščinami, ki zanjo predstavljajo nevarnost, po drugi strani, pa zavarovalnica kot strokovnjak na trgu za kritje tveganj, ve, katere okoliščine so dejansko relevantne za oceno nevarnosti. V praksi se problem rešuje s standardnimi formularji oziroma vprašalniki, v katerih zavarovalnica določi, katere okoliščine bi lahko bile pomembne za oceno nevarnosti, sklenitelj zavarovanja pa je na podlagi teh vprašalnikov dolžan podati resnične informacije (S. Simoniti, T. Šker, 2002, str. 7).

V primeru, da zavarovalec namerno neresnično prijavi okoliščine, pomembne za oceno nevarnosti, in bi resnične okoliščine predstavljale za zavarovalnico takšno nevarnost, da zavarovalnica ne bi sklenila zavarovalne pogodbe, lahko zavarovalnica zahteva razveljavitev zavarovalne pogodbe. V tem primeru obdrži že plačane premije.

V primeru, da zavarovalec nenamerno prijavi neresnične okoliščine, zavarovalnica lahko odstopi od pogodbe ali pa predlaga zvišanje premije, ki bi ustrezalo resničnim okoliščinam. V primeru odstopa mora zavarovalnica povrniti del premije, ki odpade na dobo zavarovanja za čas od odpovedi in do konca zavarovalne dobe.

Zavarovanec je zavarovalnici dolžan plačati premijo. Če je dogovorjeno, da se premija plača ob sklenitvi pogodbe, prične trajati jamstvo zavarovalnice naslednji dan po plačilu premije. Če je v zavarovalni pogodbi dogovorjen drugačen rok plačila, prične teči obveznost zavarovalnice z dnem, določenim v zavarovalni pogodbi. Če premija ni plačana v tridesetih dneh po vročitvi priporočenega pisma zavarovalnice o zapadlosti premije, obveznost zavarovalnice preneha. Ta določila se ne nanašajo na življenjska in zdravstvena zavarovanja.

Med trajanjem zavarovanja je zavarovalec dolžan obveščati zavarovalnico o spremembah okoliščin, pomembnih za oceno nevarnosti. Zavarovalnica lahko v takšnem primeru določi višjo premijo ali pa odstopi od zavarovalne pogodbe. V primeru zmanjšanja nevarnosti lahko zavarovalec zahteva znižanje premije oziroma odstop od pogodbe.

Zavarovalec je dolžan obvestiti zavarovalnico o nastopu zavarovalnega primera najkasneje v treh dneh.

Če zavarovalec ne izpolni katere od predpisanih obveznosti ne izgubi pravice do izplačila zavarovalnine.

Obveznosti zavarovalnice

Zavarovalnica je dolžna izplačati zavarovalnino v štirinajstih dneh od takrat, ko je dobila obvestilo, da je zavarovalni primer nastal oziroma v štirinajstih dneh od takrat ko je bil ugotovljen obstoj in znesek njene obveznosti.

Zavarovalnica ni zavezana izplačati zavarovalnine v primeru, da je zavarovalec, zavarovanec ali upravičenec povzročil zavarovalni primer namerno ali s prevaro.

Trajanje zavarovanja

Če ni drugače dogovorjeno, prične učinkovati zavarovalna pogodba ob polnoči tistega dneva, ki je določen na zavarovalni polici. Če trajanje zavarovanja ni določeno, jo sme stranka

razdreti z dnevom zapadlosti premije, pri čemer pa mora obvestiti drugo stranko v treh mesecih pred zapadlostjo.

Če je zavarovanje sklenjeno za več kot tri leta, sme vsaka stranka z odpovednim rokom šestih mesecev odstopiti od zavarovalne pogodbe po poteku treh let.

6.4. ZAVAROVANJE BANČNIH TVEGANJ

Tudi najboljši program upravljanja s tveganji in najboljše zaščite ne preprečijo, da ne bi prišlo do škode. V ta namen je potrebno pripraviti zavarovalno strategijo oz. izbrati tak nabor zavarovanj, ki bi najboljše zaščitil banko pred posledicami škod, ki izvirajo iz operativnega tveganja.

Navajam nabor obstoječih zavarovanj na mednarodnih tržiščih, iz katerih se črpajo kritja za primerno zaščito banke pred tveganji in škodami.

6.4.1 Zavarovanje odgovornosti uprave in nadzornega sveta

Zavarovanje odgovornosti članov uprave in nadzornega sveta krije del podjetniškega interesa, in sicer tisti del, ki je odvisen od subjektivnega ravnanja članov omenjenega organa.

Zavarovanje članov nadzornega sveta je zavarovanje odgovornosti za poklicno delovanje in v osnovi to delovanje po svoji naravi ni bistveno drugačno, kot je delo notarjev in odvetnikov, pri katerih zakon predpisuje obvezno zavarovanje odgovornosti.

Potrebno pa je upoštevati temeljno značilnost članov uprave in nadzornega sveta, da le-ti niso dolžni doseči podjetniškega uspeha, temveč da vodijo in nadzorujejo vodenje poslov družbe s skrbnostjo vestnega in poštenega gospodarstvenika. Predpisani standard skrbnosti je potrebno razlagati v okviru načel in norm obligacijskega prava – gre za strožjo stopnjo skrbnosti, ki se nanaša na usposobljenega in v poslih vodenja veččega človeka (profesionalca) (Šker, 2001, str. 274).

Ker uspeh v družbi ni odvisen samo od vodstva in nadzornega sveta, temveč od številnih drugih okoliščin, je zato zavarovanje odgovornosti v bistvu zavarovanje ravnanja, ki je v nasprotju z načeli vodenja in nadzora v skladu z načeli poštenega in vestnega gospodarstvenika.

Nadzorni svet s pravnega vidika ne odgovarja za škodo, ker družba ni dosegla določenega uspeha, temveč le za škodo, ki je nastala zaradi nepoštenega ali nevestnega ravnanja pri nadzoru vodenja poslov družbe. Neuspešnega poslovanja pa ni mogoče kriti z zavarovanjem.

Pri zavarovanju članov uprave in nadzornega sveta gre torej za škodo, ki jo le-ti povzročijo z napačnimi odločitvami oziroma opustitvijo potrebnega ravnanja kot organi pri vodenju in nadzorovanju gospodarskih družb. Ta škoda ima za posledico izgubo v gospodarski družbi, zmanjšanje dobička ter posledično zmanjšanje dividend pri delničarjih. Škoda lahko nastane zaradi napačnih odločitev pri vodenju in usmerjanju poslovanja družbe oziroma zaradi opustitve nadzorne funkcije nad poslovodnimi organi v družbi.

6.4.2 Zavarovanje poklicne odgovornosti

Zavarovanje odgovornosti članov uprave in nadzornega sveta krije le odgovornost navedenih oseb, ne krije pa banke same v primeru, ko je proti njej vložena tožba.

Pri tem je potrebno natančno analizirati vsebino kritja zavarovalne pogodbe ter njeno primernost za bančne potrebe.

Splošen družbeni pojav je, da rastejo zahtevki potrošnikov do prodajalcev dobrin ali storitev. Ne zavarovanje ali pomanjkljivo zavarovanje napak ali opustitev, ki vodijo do tožb zaradi malomarnosti, ima lahko katastrofalne posledice tudi za večje družbe.

Z zavarovanjem poklicne odgovornosti so krite napake (*errors*), opustitve (*omissions*), napačne navedbe (*misstatements*), zavajajoče navedbe (*misleading statements*), malomarnost (*neglect*) ali kršitev dolžnosti (*breach of duty*) zaposlenih v banki pri opravljanju svojih delovnih obveznosti (Šker, 2001, str. 272).

Škode, ki nastanejo kot posledica prej navedenih dejanj in so krite z zavarovanjem, so (Šker, 2001, str. 274):

- zahtevki 3. oseb do banke iz naslova zakonskih obvez,
- stroški pravne zaščite (*defense costs*),
- s sodbo določene odškodnine (*judgements*),
- sodni stroški (*pre and post judgment interest*),
- izven sodne poravnave (*settlements*),
- kazni in globe (*punitive and exemplary damages*), če zakon dovoljuje njihovo zavarovanje.

Poleg tega so lahko stroški vodenja pravnih postopkov zelo visoki in vplivajo na dobičkonosnost družb. Z zavarovanjem je možno te stroške prenesti na zavarovalnico.

Zahtevki za izplačilo zavarovalnine so pogojeni z naslednjimi pogoji (Šker, 2001, str. 274).

- da je škoda nadomestljiva (*compensatory damage*) oziroma da gre za premoženjsko škodo (škodo, ki se da ovrednotiti in povrniti);
- da je zahtevek vložen med trajanjem zavarovalne police (*claim made policy*);
- da je zahtevek vložen za finančno škodo zaradi malomarnega dejanja (*negligent act*), napake iz malomarnosti (*negligent error*) ali opustitve iz malomarnosti (*negligent omission*);
- da zahtevek izhaja iz zavarovančeve dejavnosti, navedene v izpolnjenem vprašalniku za sklenitev zavarovanja;
- se je dogodek pripetil po retroaktivnem datumu.

V Evropi običajno tovrstne zavarovalne police postavljajo še naslednja pogoja:

- da zahtevek ni vložen v ZDA ali Kanadi;
- da se malomarno dejanje, napaka ali opustitev niso zgodili v ZDA ali Kanadi.

V tujini zavarovatelji svojim zavarovancem priporočajo še razširitev kritja na tveganja, ki jih osnovne police za zavarovanje poklicne odgovornosti ne vsebujejo, in sicer (Šker, 2001, str. 274):

- kršitev zaupanja (*breach of trust*),
- kršitev dolžne skrbnosti, lojalnosti in izvrševanja navodil komitenta (*breach of fiduciary duty*),
- kršitev poslovne dolžnosti (*breach of professional duty*),
- napačni prikaz (*misrepresentation*),
- klevetanje (defamation), vključno s škodljivo nezvestobo in lažmi (injurious falsehood),
- kršitev zaupnosti (*breach of confidentiality*),

- nepoštenost zaposlenih (dishonesty of employees).

6.4.3. Zavarovanje splošne odgovornosti

Zavarovanje splošne odgovornosti krije škodo zaradi civilno pravnih odškodninskih zahtevkov tretjih oseb, nastalo pri izvrševanju zavarovančeve dejavnosti, za katero je zavarovanec odgovoren. Po slovenski zakonodaji se tudi zaposleni delavci štejejo za tretje osebe, s čimer sta vodstvo ali uprava podjetja še posebej motivirana za sklenitev tega zavarovanja.

Zavarovanje splošne odgovornosti krije odgovornost za škodo zaradi poškodovanja oseb, tj. telesnih poškodb, okvar zdravja ali smrti, ter škodo na stvareh, tj. uničenje, poškodbo ali izginitev. Z dodatnim dogovorom je zavarovanje mogoče razširiti še na odgovornost za čisto premoženjsko škodo, ki nastane zaradi dejanja, opustitve ali napake in ki ni nastala niti na osebah niti na stvareh.

V okvir splošne odgovornosti sodi pri nas tudi zakonsko obvezno zavarovanje odgovornosti za škode, povzročene okolju. Zavarovanje odgovornosti proti ekološkim škodam se lahko sklene kot razširitev zavarovanja splošne odgovornosti.

6.4.4 Zavarovanje premoženja

Pri premoženjskih zavarovanjih pridejo v poštev t.i. klasična premoženjska zavarovanja, kot sta požarno zavarovanje in zavarovanje pred vlomom.

Požarno zavarovanje

Požarno zavarovanje (ob pomorskem kasko in kargo zavarovanju) spada med najstarejše zavarovalne vrste.

Požarno zavarovanje se lahko izvaja kot:

- standardno kritje,
- kritje po sistemu FLEXA,
- individualno kvotiranje.

Standardno kritje

Tveganja, ki so krita s tovrstnim zavarovanjem, lahko razdelimo v dve skupini, in sicer:

Skupine nevarnosti	Nevarnost / tveganje
Osnovne nevarnosti	<ol style="list-style-type: none">1. požar in udar strele,2. eksplozija, razen jedrske, če ni v pogodbi drugače določeno,3. nevihta,4. toča,5. trčenje lastnega motornega vozila in lastnega premičnega delovnega stroja ter neznanega motornega vozila v zavarovani gradbeni objekt,6. padec in udarec zračnega plovila,7. manifestacije in demonstracije.
Dopolnilne nevarnosti	<ol style="list-style-type: none">1. poplave in hudourniki,2. drsenja tal in utrganje zemlje,3. snežni plazovi,4. izliv tekočine (lekaža),5. izliv vode iz vodovodnih in kanalizacijskih cevi,6. samovžig zalog,7. iztek žareče tekoče mase,8. potres.

Kritje osnovnih tveganj se sklepa kot celota in ni možno skleniti zavarovanja samo za določene nevarnosti, ampak se zavarovanje sklepa za vse osnovne nevarnosti skupaj. Pri dopolnilnih nevarnostih se v pogodbi posebej določi zaščita za eno ali več dopolnilnih nevarnosti ter se vsaka od njih posebej navede na zavarovalni polici in se za vsako posebej obračuna zavarovalna premija.

Vse nevarnosti (osnovne in dopolnilne) imajo določen obseg kritja. Pri vsaki nevarnosti lahko pri določitvi širine kritja uporabimo načela širšega ali ožjega kritja. Širše kritje obstaja takrat, ko se pri nastopu določene nevarnosti nadomešča vsa škoda, medtem ko pri ožjem kritju nastop določene nevarnosti ne pomeni kritje vseh škod (obstajajo določene izključitve).

FLEXA kritje

Zavarovanje požara in nekaterih drugih nevarnosti po FLEXA sistemu obstaja v zahodno-evropskih državah (EU) ter nekaterih drugih razvitih državah že zelo dolgo. To pomeni, da zavarovanje krije izključno POŽAR, UDAR STRELE, EKSPLOZIJO IN PADEC ZRAČNEGA PLOVILA (kratica iz angleščine FLEXA), zavarovanja za vse ostale nevarnosti pa se sklepajo posebej.

Individualno kritje

V praksi obstajajo primeri, ko je potrebno določena tveganja individualno oceniti. Tak primer obstaja:

- če se tveganje prevzema v tujini (tveganje je locirano zunaj Republike Slovenije);
- ko večinski ali pretežni lastniki iz tujine za tveganja v RS zahtevajo poseben sistem kritja;

- ko se zahtevajo odbitne franšize ali ko tveganje po višini kritja presega lastni delež zavarovatelja.

Če določeno tveganje zavarovatelj zadržuje v 100 % znesku kritja, ga lahko samostojno oceni, če pa ga delno namerava plasirati v pozavarovanje, je potrebno pridobiti pogoje in ceno zavarovanja s strani tujega pozavarovatelja. Individualna ocena se pridobiva na podlagi podrobnih informacij o tveganju in zahtevka sklenitelja zavarovanja. Običajno se izdelava v več različnih variantah (širina kritja, franšize).

6.4.5. Zavarovanje vloma

Zavarovanje krije škodo, do katere je prišlo, ker so bile zavarovane stvari odnešene, uničene ali poškodovane pri vlamu (vlomni tatvini) ali ropu oziroma pri poskusu teh dejanj.

Zavarovanje krije tudi škodo, ki pri vlamu (vlomni tatvini) ali ropu oziroma pri poskusu teh dejanj nastane na zgradbi ali na njenih delih (stenah, stropih, vratih, ključavnicah, vgrajeni opremi, instalacijah in podobno). Krita je tudi škoda na notranjih delih zgradbe oziroma prostora, kjer so zavarovane stvari, če jo je storilec povzročil ob vlamu ali ropu iz objestnosti (vandalizma).

6.4.6. Zavarovanje prihodkov in izrednih stroškov

To je tipično zavarovanje, ki se pojavlja v paketu t.i. zavarovanja tveganj, povezanih z internetnim poslovanjem. Zavarovana je potencialna izguba programov zaradi delovanja virusov in hekerjev.

Zavarovanje prihodkov (*Business Income* ali BI) krije izgubo prihodka banke od trenutka prekinitve poslovanja do trenutka vzpostavitve normalnega poslovanja. V klasičnem zavarovanju poznamo podobno zavarovanje v povezavi s požarnim zavarovanjem, in sicer zavarovanje prekinitve poslovanja zaradi požara (šomaž požar) (Šker, 2001, str. 274):

Zavarovanje izrednih stroškov (*Extra Expense* ali EE) krije dodatne oziroma izredne stroške, ki jih ima banka za vzdrževanje računalniškega sistema med obdobjem popravljanja storjene škode, krite po BI kritju (Šker, 2001, str. 274):

6.4.7. Zavarovanje finančnih institucij

Zavarovanje finančnih institucij sestavljajo klasična zavarovanja, prirejena posameznemu tipu poslovanja. Tudi sami pogoji zavarovanja in način sklenitve zavarovanja so pripravljene tako, da zadoščajo zahtevam vsake banke. Obenem pa je možno s posebnimi dogovori urediti oziroma spremeniti posamezne dele zavarovalnih pogojev.

Zavarovanje je običajno sestavljeno iz naslednjih delov:

- nepoštena dejanja zavarovančevih zaposlenih,
- izguba finančnih sredstev v zavarovančevih poslovnih prostorih,
- izguba ali poškodba med prevozom,
- ponarejanje in predrugačenje čekov ter odkup in prodaja ponarejenega denarja,
- nedovoljena izplačila hranilnih vlog in iz transakcijskih računov občanov,
- poškodovanje poslovnega prostora in njegove opreme.

Nepoštena dejanja zavarovančevih zaposlenih

Zavarovatelj bo nadomestil škodo na finančnih sredstvih, do katere je prišlo in katero je izključno in neposredno povzročil katerikoli od zavarovančevih zaposlenih (razen oseb, ki so izrecno navedene in izključene iz zavarovanja) z enkratnim ali večkratnim nepoštenim,

prevarantskim (protipravnim) in namernim delovanjem in je bil s tem dejanjem pridobljen nedovoljen osebni finančni dobiček zaposlenega ali druge osebe, kjerkoli je bilo dejanje izvršeno in ne glede na to, ali je bilo izvršeno s strani ene osebe ali oseb, združenih z drugimi, vključno z izgubo finančnih sredstev zaradi ravnanja kateregakoli od zaposlenih. Osebni dohodki, honorarji, provizije in drugi prihodki zaposlenih, vključno s povišanji osebnega dohodka in predplačili, se ne štejejo za nedovoljene finančne dobičke in niso kriti z zavarovanjem.

Izguba finančnih sredstev v zavarovančevih poslovnih prostorih

Zavarovatelj krije škode, nastale kot posledica:

- a) Izgube finančnih sredstev zaradi kraje, vloma, rop, lažnih pretvez, napada ali skrivnostnega nepojasnjene manjka finančnih sredstev, njihovega poškodovanja, uničenja ali odlaganja na napačno mesto, ne glede na to, kdo takšne škode povzroči, dokler se finančna sredstva nahajajo (ali je predpostavljeno, da se nahajajo) v zavarovančevih poslovnih prostorih ali v prostorih katerekoli druge banke, ne glede na njeno lokacijo.
- b) Izgube finančnih sredstev zaradi uresničenja katerekoli nevarnosti, navedene pod a), dokler se nahajajo v posesti zavarovančeve stranke ali kateregakoli predstavnika zavarovančeve stranke, za čas njenega postanka v zavarovančevih poslovnih prostorih, ne glede na to, ali je zavarovanec zakonsko odgovoren za tako škodo. Običajno je iz zavarovanja izključena škoda, povzročena s strani take stranke ali njenega predstavnika.

Iz zavarovalnega kritja je običajno izključena izguba ali poškodba finančnih sredstev:

- dokler se finančna sredstva nahajajo v poštnem prometu;
- dokler so finančna sredstva v hrambi kateregakoli podjetja za hrambo ali podjetja, ki nudi storitve prevoza z oklopnim (blindiranim) vozilom.

Izguba ali poškodba med prevozom

Zavarovane so pošiljke bankovcev, kovancev in vrednostnih papirjev v domačem ali mednarodnem prevozu, katere zavarovanec prevaža z lastnim ali najetim vozilom.

Pošiljke so zavarovane "proti vsem nevarnostim" oziroma proti fizični izgubi ali poškodbi zavarovane pošiljke. Zavarovatelj zavarovancu povrne tudi stroške, ki so bili razumno povzročeni z reševanjem pošiljke, če so nastali kot posledica nastopa ali neposredne nevarnosti nastopa zavarovane nevarnosti.

Zavarovalno kritje prične v trenutku prevzema pošiljke iz zavarovančevega trezorja in preneha s prispetjem v trezor namembnega kraja, navedenega v prevoznem dokumentu ali s prevzemom s strani prejemnika, odvisno od tega, kaj se prej zgodi.

Smatra se, da je pošiljka izgubljena med prevozom:

- če ni predana prejemniku ali vrnjena pošiljatelju v roku 30 dni, računajoč od dne, ko bi pošiljka morala biti predana prejemniku;
- če voznik pred iztekom roka iz prejšnje alineje izjavi, da je pošiljka izgubljena, šteje, da je pošiljka izgubljena tistega dne, ko je voznik dal takšno izjavo.

Zavarovatelj običajno v zavarovalnih pogojih ali v posebnih pogojih določi tudi vrsto prevoznega sredstva in način prevoza po posameznih vrednostih na prevozu.

Npr. za prevoze do SIT 60.000.000 SIT se prevoz opravlja v prirejenem vozilu z voznikom in enim oboroženim spremljevalcem. V vozilu se nahaja trezor za shranjevanje denarja (gotovine) in ostalih vrednosti, radijska postaja ter mobilni telefon ali GSM, ki omogoča povezavo z dežurnim centrom družbe, ki opravlja prevoz. Kot prirejeno vozilo se smatra tisto vozilo, ki ima vgrajen trezor za shranjevanje gotovine, bočna in zadnje steklo pa imajo nameščeno zaščitno folijo.

Ponarejanje in predrugačenje čekov ter odkup in prodaja ponarejenega denarja

Zavarovatelj bo nadomestil škodo nastalo zaradi:

- a) ponarejanja čekov ali predrugačenja čekov z namenom prevare ali predrugačenja njihove vsebine, menic, akceptnih nalogov, trasiranih menic, potrdil o depozitu akreditivov, potrdil o odvzemu denarja iz prometa zaradi uničenja, denarnih napotnic, napotnic (menic) na javne blagajne in garancij;
- b) zavarovančevih izplačil ponarejenih ali predrugačenih obveznic ali obveznic s ponarejenimi indosamenti (Predhodno navedeni instrumenti so lahko izpostavljeni na kateremkoli pismu, s katerim je zavarovančev zaposleni, ki s takim instrumentom dela, dobro seznanjen. Mehansko reproducirani faksimile podpisa se obravnava enako kot podpise z roko);
- c) zavarovančevega odkupa ponarejenih tujih plačilnih sredstev, ki jih zavarovanec odkupi kot pooblaščen menjalec, kot so efektivna tuja valuta in druga tuja plačilna sredstva, ki jih ima kot menjalec pravico odkupiti.
- d) plačil (pologa) ponarejenega denarja na zavarovančevih blagajnah.

Nedovoljena izplačila hranilnih vlog in s transakcijskih računov občanov

Zavarovatelj bo zavarovancu nadomestil škodo, nastalo zaradi:

- a) izplačil vlog iz hranilnih knjižic osebam, ki so ponaredile in/ali protizakonito prisvojile dokumente, na osnovi katerih se vršijo izplačila;
- b) nedovoljenih plačil in plačil s čeki lastnika transakcijskega računa po prekoračitvi zneska, ki ga ima na transakcijskem računu, ali ponarejanja dokumentov, s katerimi se vršijo izplačila in plačila s čeki, oziroma če se izplačilo in plačilo s čeki izvrši s strani tuje osebe, ki je na protizakonit način prišla do dokumentov, ki so potrebni pri plačevanju s čekom.

Poškodovanje poslovnega prostora in njegove opreme

Zavarovatelj bo nadomestil škodo, nastalo zaradi:

- a) izgube ali poškodbe pohištva, inventarja, opreme, pisalnega pribora in potrebščin, zalog in sefov in trezorjev znotraj kateregakoli zavarovančevega prostora, povzročene z vlomom, ropom ali krajo, ali s poskusom izvršitve teh dejanj, vandalizmom ali zlonamerno povzročeno škodo;
- b) izgube, nastale zaradi poškodbe kateregakoli takega poslovnega prostora, povzročene z vlomom, ropom ali krajo ali poskusom izvršitve teh dejanj ali poškodbe znotraj takega poslovnega prostora, povzročene zaradi vandalizma ali zlonamerno povzročene škode, pod pogojem, da je zavarovanec lastnik takega pohištva, inventarja, opreme, pisalnega pribora in potrebščin, zalog ali sefov in trezorjev ali naprav, ali vsaj odgovarja za tako izgubo ali poškodbo.

Običajno zavarovanje ne krije izgube ali poškodbe, do katere je prišlo zaradi požara, kar kaže na to, da gre za zavarovanje, ki je komplementarno klasičnemu požarnemu zavarovanju. Gre v bistvu za razširjeno zavarovanje vloma, saj krije tudi škode povzročene z dejanji, ki jih klasično zavarovanje vloma ne krije (vandalizem, zlonamerno povzročene škode).

6.4.8. Zavarovanje računalniških protipravnih dejanj

To zavarovanje predstavlja razširitev kritja na tveganja, ki po svoji vsebini spadajo med zavarovanja finančnih institucij, so pa izključena iz njih. Zavarovalno kritje se večinoma lahko razširi še na:

- poškodbo ali uničenje elektronskih podatkov ali računalniških programov zaradi delovanja virusov ali hekerjev,
- sabotažo elektronskih podatkov ali računalniških programov s strani zaposlenih,
- izgubo intelektualne lastnine (avtorskih pravic) zaradi protizakonite prisvojitve računalniških programov,
- izgubo zaupnih podatkov,
- škode nastale zaradi napak v programiranju, opustitev ali nedelovanja,
- stroške najema službe za stike z javnostjo zaradi zaščite dobrega imena banke.

6.4.9. Uporaba, zloraba in zavarovanje plastičnih kartic

Različne vrste kartic so postale neobhoden del sodobnega načina življenja, kljub temu da s sabo prinašajo veliko novih zahtev (zapomniti si je potrebno razne PIN številke) in brez njih v vsakodnevem življenju ne moremo več.

Tudi nekateri izrazi, ki se uporabljajo v povezavi s karticami, so danes udomačeni v vsakodnevem besednjaku. Tako npr. POS pomeni mesto prodaje (*point of sale*), PIN osebno številko (*personal identification number*)... (Šker, 2001, str. 276).

Definicija plastične kartice

Plastične kartice so sodoben način plačila, s katerim uporabnik kartice – plačnik - prevzame obvezo, da bo izdajatelju kartice plačal določeno vsoto, prodajalec dobrin ali storitev pa ima pravico ta znesek terjati od izdajatelja kartice. Plastična kartica ni vrednostni papir, ki s prenosom omogoča zamenjavo za denar (kot npr. ček), ker vedno ostane v posesti uporabnika (Šker, 2001, str. 276).

Vrste kartic

V praksi poznamo več tipov plastičnih kartic. Glede na trenutek plačila obveznosti uporabnika kartice, se slednje delijo na:

- **debitne kartice**, s katerimi obveznost plačila nastane takoj in kartico uporabnik uporablja le do zneska sredstev na svojem računu. Takega tipa so npr. bančne kartice Maestro, Cirrus, ipd.;
- **prepaid kartice**, za katere uporabnik v naprej plača določeni znesek, dokler ga ne porabi, vrednost kartice se namreč z uporabo zmanjšuje (npr. kartice za plačilo telefonskih storitev);
- **kreditne kartice**, pri katerih uporabnik plača svoj dolg v določenem obdobju po uporabi kartice (običajno je to enkrat mesečno), na njej pa mora imeti sredstva na računu na dogovorjeni dan plačila. Možna je tudi poravnava dolga na podlagi računa ali položnice.

Same kreditne kartice pa se nadalje delijo na (Šker, 2001, str. 277):

- a) **osebne kreditne kartice**, ki jih na podlagi pogodbe z izdajateljem kartice najpogosteje uporabljajo fizične osebe, nosilec plačila je eden, kartic pa je lahko več (npr. pri družinskih karticah);
- b) **poslovne kreditne kartice** (*company card, business card*), ki so izdane pravnim in fizičnim osebam, ki opravljajo določeno dejavnost. Kartica se izda ob predložitvi dokaza o registraciji pravne osebe ali obrtne dejavnosti in dokaza o likvidnosti. Poslovna kartica je izdana na ime osebe, ki jo bo koristila.

Poleg zgoraj navedenih obstaja še veliko število kartic, ki niso nujno povezane s plačili. Take so npr. **kartice za popuste** (*advertising discount cards*), kjer se z nakupi zbira »točke«, ki so na koncu določenega obdobja ovrednotene kot popust, v obliki nagrad, nakupovalnih bonov, ipd. V Sloveniji take kartice izdajajo velika trgovska podjetja, kot so Mercator, Merkur idr.. Veliko se uporabljajo tudi **klubske kartice** (*club cards*), s katerimi se ponašajo člani športnih klubov, združenj, ipd..

Seveda pa ne gre zanemariti **zdravstvene kartice**, ki je danes neobhodna pri obisku zdravnika in s katero dokazujemo tudi plačilo dodatnega zdravstvenega zavarovanja in nadstandardnega zdravstvenega zavarovanja. To kartico lahko uvrstimo tudi med t.i. »pametne kartice« (*smart cards*), saj vsebuje veliko podatkov o njenem imetniku (Šker, 2001, str. 278).

Tehnične značilnosti in delovanje plastičnih (kreditnih) kartic

Plastične kartice so običajno standardne velikosti, ki jih predpisuje ISO standard (7810 in 7816), in sicer 8,5 x 5,5 cm in 0,075 cm debeline (v ZDA v palcih 3 3/8 x 2 1/8 x 0,030).

Večina mednarodno uporabljene kreditne kartice vsebujejo 16 standardiziranih števil (ANSI Standard X4.13-1983), kjer ima vsaka posamezna številka svoj pomen. Prva številka pomeni tip kreditne kartice (3 je oznaka za Diners ali American Express, 4 za Visa, 5 za MasterCard), naslednje številke pa različne podatke v odvisnosti od tipa kartice.

Na hrbtni strani kartica vsebuje črn magnetni trak (*magnetic stripe* ali *magstripe*). Sestavljen je iz drobnih kovinskih delcev v filtru iz umetne mase. Deluje podobno kot kasetna v kasetofonu, saj je možno »posneti« oziroma nanj zapisati določene podatke. Podatke s traku na mestu prodaje prebere naprava za odčitavanje podatkov s kartic (ATM – *automated teller machine*) prodajnega (POS) mesta. V primeru, da naprava podatkov ne more odčitati, je lahko napaka nastala zaradi poškodovanega ali razmagnetnega magnetnega traku (Šker, 2001, str. 277).

Ko blagajničar(ka) povleče kreditno kartico skozi čitalnik kartice, poseben program (EDC – *electronic data capture*) prodajnega mesta pokliče operaterja kreditnih kartic, kjer pride do preverjanja avtentičnosti (avtentikacije). Operater kreditnih kartic jamči prodajalcu za avtentičnost kreditne kartice in posledično plačilo. Operater običajno preveri prodajalčevo identifikacijsko številko, veljavnost številke kreditne kartice, datum poteka kartice, limit kreditne kartice in uporabnost kreditne kartice (Šker, 2001, str. 278).

Prevare pri uporabi plastičnih (kreditnih) kartic

Vsakodnevno se z uporabo kreditnih kartic opravi veliko število plačil storitev. Nič čudnega torej, da so zanimive in vabljive za razne prevarante. Za večino izdajateljev kreditnih kartic so postale prevare velika težava, saj se njihov obseg neprestano povečuje. V naslednji tabeli so podani podatki o kartičnih prevarah v ZDA v letu 1999.

TABELA 1: Kartične prevare v ZDA v letu 1999

Vrsta prevare	Prevare v mio USD	% vseh prevar
Tatvina kartice	297,41	30,9
Izguba kartice	179,02	18,6
Posnetki (ponaredki) obstoječih kartic	111,65	11,6
Prestrežena pošta	93,36	9,7
Kraja identitete	83,74	8,7
Spremenjene kartice	51,97	5,4
Nove ponarejene kartice	44,27	4,6
Napačne prošnje za kartice	41,39	4,3
Televizijske prevare	38,49	4,0
Ostalo	21,17	2,2
Skupno	962,49	100

Vir: www.finfacts.com/intcard.htm

Najpogostejši vzroki kartičnih prevar so tatvina, izguba in ponarejanje kartic. Ti trije vzroki so na prvih treh mestih v večini vseh državah v svetu, kjer se kartice uporabljajo. Menja se le njihovo zaporedje glede na obseg prevar.

Za preprečitev zlorab velja upoštevati naslednje nasvete:

- podpišite vašo kartico takoj ob njenem prejemu;
- imejte vašo kartico shranjeno izven denarnice;
- vodite evidenco vaših plačil;
- takoj po opravljeni storitvi nemudoma pospravite kartico;
- o vsaki nepravilni obremenitvi kartice takoj pisno obvestite izdajatelja kartice;
- izdajatelja kartice nemudoma obvestite o vsaki spremembi naslova;
- ne posojajte kartice nikomur;
- ne puščajte kartic kjerkoli;
- ne podpisujte »in bianco« računov in napišite črto pod seštevkom na vašem računu, če je pod njim prazen prostor;
- ne pišite številke računa nikamor, kjer bi jo lahko videli druge osebe;
- ne dajajte številke kartice ali številke računa po telefonu, razen če govorite z izdajateljem kartice.

Zavarovanje plastičnih (kreditnih) kartic

Vzporedno z razvojem in razširitvijo uporabe plastičnih kartic se je razvijalo tudi zavarovanje nevarnosti, ki izhajajo iz uporabe plastične kartice.

Osnovne nevarnosti, za katere je možno zavarovati plastične (kreditne) kartice, so (Šker, 2001, str. 277):

- a) **ponarejeno kritje plastične kartice** (*Counterfeit Plastic Card Coverage*): Zavarovanje krije škodo nastalo zaradi uporabe kartice, na kateri podatki vsebovani v magnetnem zapisu (traku) kažejo, da je kartica avtentična in izdana s strani izdajatelja kartice, toda ta podatek ni bil kodiran ali taka koda ni bila odobrena s strani izdajatelja kartice ali pa je bil prvotno pravilno kodiran in nato spremenjen;
- b) **ponarejeno ali protipravno spremenjeno kritje plastične kartice** (*Forged or Fraudolently Altered Plastic Card Coverage*): Zavarovanje krije škode zaradi uporabe kartic, ki so bile prvotno izdane s strani izdajatelja ter vsebujejo avtentično številko računa in so bile naknadno spremenjene brez soglasja izdajatelja kartice;

- c) **izgubljeno ali ukradeno kritje plastične kartice** (*Lost or Stolen Plastic Card Coverage*): Zavarovanje krije škode zaradi uporabe originalne kartice, ki je bila izgubljena ali ukradena in nato uporabljena s prevarantskim namenom s strani osebe, ki ni originalni imetnik kartice.

V Sloveniji so plastične (kreditne) kartice večinoma zavarovane le za nevarnost goljufive uporabe izgubljene ali ukradene plastične (kreditne) kartice v času, ko finančno tveganje nosi uporabnik kartice.

Glede na način sklenitve zavarovanja lahko zavarovanja v Sloveniji delimo na:

- individualna zavarovanja, kjer se imetnik kartice proti plačilu zavarovalne premije vsakokrat odloča o sklenitvi zavarovanja (npr. pri SKB d.d.);
- masovna zavarovanja, kjer je zavarovanje avtomatično in všteto v »članarino«, ki jo za uporabo kartice imetnik kartice plačuje izdajatelju kartice (npr. pri bankah v sistemu Activa). Zavarovanje v imenu imetnika kartice sklene izdajatelj plastične (kreditne) kartice - banka.

Niso mi znani primeri, ko bi se domača banka zavarovala proti taki nevarnosti ali proti vsem zgoraj navedenim nevarnostim.

Plastične (kreditne) kartice so doživele velik vzpon po drugi svetovni vojni v prejšnjem stoletju. Kartica deluje kot plačilno sredstvo, kjer dokaz o dolžniško-upniškem razmerju nastane s podpisom imetnika kartice. Pri poslovanju s karticami nastopajo tri osebe, prodajalec, kupec (uporabnik kartice) in izdajatelj kartice. Zaradi takega načina poslovanja imajo koristi vse osebe vpletene v to poslovanje. Prodajalec, ker si lahko tako poveča promet prodaje, kupec, ker ni odvisen od količine gotovine, ki jo nosi s seboj, in izdajatelj kartice, ki prejema »članarino« od imetnika kartice ter provizijo od prodajalca blaga.

6.4.10. Internetno bančništvo

Bolj ali manj se danes vse banke soočajo s stanjem, v katerem

- uporabljajo internetno bančništvo;
- so v procesu uvedbe internetnega bančništva;
- se odločajo o uvedbi internetnega bančništva v bližnji prihodnosti.

Bančna dejavnost se vse hitreje vključuje v internetno povezavo in ponudbo. Osebe, ki so odgovorne za uvedbo in upravljanje z internetnim trženjem ter ostale vodilne osebe v bankah, se včasih težko soočajo z modernimi načini poslovanja in njihovimi posledicami. Take osebe tudi težko odločajo o primernosti opreme, storitve in zaščite podatkov.

Uprava družbe je še vedno na enak način odgovorna za vse oblike in tipe poslovanja, ne glede na uporabo internetnega poslovanja. Zato je velikega pomena, da tudi najvišji odločujoči organi v družbi poznajo razvoj internetnega poslovanja v lastni družbi.

Internetna bančna tveganja se raztezajo izven ozkih okvirov tehnike, tehnologije, programiranja, programov in varnosti. Zelo pomembno je, da so vsi nivoji, posebno najvišji menedžment v družbi, seznanjeni s tveganji, ki jih tako poslovanje prinaša.

Odgovorne osebe v banki morajo:

- razumeti tveganja povezana s ponujenimi produkti;
- vpeljati in nadzirati načine in postopke zmanjševanja tveganj;
- izvajati dolžno skrbnost kot »prodajalec« finančne storitve;
- zagotoviti, da so tveganja primerno pokrita z zavarovanjem.

Družbe in predvsem njihovi vodilni delavci so odgovorni:

- komitentom,
- delničarjem in
- zakonodajalcu.

Napake pri opravljanju dejavnosti lahko privedejo tako do motenj pri poslovanju kot do osebnih odgovornosti zaradi tožb delničarjev, komitentov in tretjih oseb. Poleg tega pa lahko pride tudi do kaznovanja s strani zakonodajalca in stroškov internetnih goljufij.

Internetna bančna tveganja

Internet ni le eden od distribucijskih kanalov za trženje bančnih proizvodov in storitev. Internetna tveganja je potrebno natančno oceniti ter jih preprečevati. Internetno tveganje niso le množično oglaševani hekerji in virusi. Internetno bančništvo je povezano s celo paleto tradicionalnih tveganj. Njihovo poznavanje je osnovna naloga vseh odgovornih oseb v banki.

V praksi se internetna in z internetom povezana tveganja delijo v šest osnovnih kategorij, ena izmed njih so tudi operativna tveganja. To so (Šker, 2001, str. 277):

- strateška tveganja,
- operativna tveganja,
- tveganja, povezana z dobrim imenom,
- transakcijska tveganja,
- skladnostna tveganja,
- kreditna tveganja.

Strateška tveganja

Poslovanje z internetom zahteva strateške ocene in planiranje glede širitve obstoječih bančnih storitev v nova geografska in ekonomska območja. Strateška tveganja izhajajo iz pomanjkljivega ali neprimerne planiranja in uvedbe internetne tehnologije ali zaradi napak pri oceni, kako bo internetno bančništvo vplivalo na celotno poslovno strategijo družbe.

Slabi finančni rezultati, ki so posledica slabo načrtovane internetne strani ali zaradi prevelikih planov (in investicij) glede internetnega poslovanja na račun tradicionalnega poslovanja, lahko privedejo do tožb delničarjev ali drugih zakonskih postopkov proti upravi družbe.

Operativna tveganja

Globalni dostop do interneta ukinja tradicionalne geografske meje in pomeni možnost razširitve poslovanja na širši krog komitentov, kot pa to omogočajo tradicionalne oblike poslovanja. Internetne stranke imajo lažji dostop in pregled nad različnimi ponudbami in se lažje odločajo za prehod od enega ponudnika do drugega. Njihova lojalnost je torej nizka. Vzrok tega prehajanja je največkrat razlika v obrestnih merah. Banka je tako izpostavljena t.i. cenovnemu tveganju, kar od nje zahteva možnost hitrega odziva in prilagajanja novo nastalim razmeram.

Povečano število komitentov in nizka stopnja lojalnosti posledično pomenita tudi večjo možnost sodnih sporov zaradi tožb, sproženih s strani takega tipa komitentov. Banka mora oceniti možnost hitrega odziva na povečano število tožb tudi na oddaljenih tržiščih. Smotno je razmišljati o geografskih omejitvah komitentov. Tipični primer sta ZDA in Kanada, kjer so dosojene odškodnine iz sporov iz naslova odgovornosti sporov od 7 do 10 krat višje kot v Evropi.

Tveganja, povezana z dobrim imenom

Slab glas glede internetnih storitev banke lahko vpliva na poslovanje z obstoječimi komitenti ter na vzpostavljanje poslovnih stikov z bodočimi komitenti. Lahko tudi privede do dolgotrajnih in dragih sodnih sporov in negativno vpliva na zaslužke in kapital. Do poslabšanja dobrega imena banke lahko pride, če internetna aplikacija ni prijazna do uporabnika, je nerazumljivo počasna ali pa ne vrši vsega tistega, kar na osnovi strani obljublja. Lahek dostop do poslovnih podatkov banke skozi internetno aplikacijo lahko povzroči zaskrbljenost komitentov glede tajnosti njihovih finančnih podatkov. Izguba povezav ali druge sistemske napake lahko tudi vplivajo na dobro ime banke.

Pomembno je tudi vprašanje povezav bančne internetne strani z drugimi internetnimi stranmi. Pomembno je, da je komitent obveščen, da zapušča bančno internetno stran in se preusmerja na drugo. To je pomembno zaradi razmejitev internetne odgovornosti. Potrebno je namreč čimbolj določiti mejo, ko odgovornost z ene internetne strani preide na drugo. Banke naj povezano internetno stran čimbolj proučijo, predvsem z vidika kvalitete njenih storitev.

Transakcijska tveganja

Pri transakcijskih tveganjih govorimo o tveganjih povezanih z zaslužkom in kapitalom, ki izvirajo iz goljufij, napak, nesposobnosti dostave proizvoda ali izvršitve storitve. Pri internetnem bančništvu obstaja visoka stopnja transakcijskega tveganja kot posledica:

- napak v sistemski stabilnosti in integriteti,
- notranjih (zaposleni) in zunanjih (hekerji) vdorov v sistem,
- pomanjkljivega načrtovanja, uvedbe in vzdrževanja,
- namensko in nenamensko nepravilne uporabe aplikacije s strani uporabnikov.

Posebno vrsto transakcijskega tveganja predstavljajo zunanje družbe, ki jim je zaupano vzdrževanje internetnih aplikacij in ki so izven neposrednega nadzora banke. Nesposobnost izvajalca takih operacij in posledična pomanjkljivost varnosti in zaupnosti bančnih podatkov lahko privede do tožb proti banki.

Skladnostna tveganja

Skladnostna tveganja predstavljajo kršitve zakonov, uredb, pravil in drugih aktov, ki urejajo poslovanje bank. Te kršitve lahko privedejo tako do kaznovanja banke kot odgovornih oseb. Kršitve lahko povzročijo tudi poslabšanje dobrega imena banke, izgubo poslovnih priložnosti, zmanjšanje zaslužkov, ipd..

Za internetno poslovanje velja večina zakonskih določil, ki so v uporabi za »klasično« bančništvo. Vprašljiva je le uporaba zakonodaje, ki je napisana za »klasičen« način poslovanja. Pri tem pa je v pomoč Zakon o elektronskem poslovanju in elektronskem podpisu¹, ki je zagotovo eden najmodernejših zakonov v Evropi.

Zavarovanje internetnih bančnih tveganj

Banka se pred posledicami škod, ki izvirajo iz internetnega poslovanja najboljše zaščiti s pravilnim upravljanjem s tveganji ter s primerno zavarovalno zaščito.

Seznam obstoječih zavarovanj na mednarodnih tržiščih, iz katerih se črpajo kritja za primerno zaščito banke pred internetnimi tveganji in škodami:

¹ Ur. l. RS št. 57/2000, 23/06/2000 (stran 7465)

- zavarovanje odgovornosti uprave in nadzornega sveta,
- zavarovanje poklicne odgovornosti,
- zavarovanje splošne odgovornosti,
- zavarovanje premoženja,
- zavarovanje prihodkov in izrednih stroškov,
- zavarovanje finančnih institucij in
- zavarovanje računalniških protipravnih dejanj.

Glede na to, da elektronsko poslovanja in z njim povezane škode predstavljajo novo vrsto tveganj, je potrebno v »klasičnih zavarovalnih pogodbah« razširiti zavarovalno kritje s posebnostmi takega poslovanja.

Pri zavarovanju finančnih institucij je potrebno zavarovalno kritje razširiti še na (Šker, 2001, str. 279):

- viruse, hekerje in ostale osebe, ki nedovoljeno in iz kateregakoli razloga vdirajo v bančni računalniški sistem (*viruses, hackers, crackers*);
- sabotažo zaposlenih (*employee sabotage*);
- protipravni prenos sredstev, izvršen glasovno (telefonsko, ipd.), preko faksa, e-pošte ali internetnega dostopa;
- poškodbo ali uničenje podatkov ali računalniških programov.

Pri zavarovanju odgovornosti, posebno poklicne, je potrebno zavarovalno kritje razširiti še na (Šker, 2001, str. 274):

- kritje tožb zaradi kršitve zasebnosti,
- kritje t.i. oglaševalskih škod oziroma kritje škod zaradi klevet (*defamation*) in obrekovanja (*slander*),
- kritje zahtevkov zaradi kršitve intelektualnih pravic (*intellectual property*), vključno s kršitvijo avtorskih in založniških pravic (*copyright*) in blagovne znamke (*trademark*).

Poleg tega pa je možno dodatno zahtevati kritje še za (Šker, 2001, str. 274):

- prekinitvev poslovanja, kot posledico vdora v sistem preko interneta ali drugače povzročene škode v povezavi z internetnim poslovanjem (*business interruption*),
- kibernetško/mrežno izsiljevanje (*cyber/network extortion*),
- stroške stikov z javnostjo (*public relation expenses*).

Širina in višina zavarovalnega kritja je odvisna predvsem od velikosti banke in dejavnosti, ki jo opravlja. Poleg tega je strošek celotnega zavarovalnega kritja lahko visok in se je potrebno zato odločati o višini in tipu franšize ter o višini zavarovalnih vsot. Vsekakor pa je pri vseh bankah, ki nudijo internetne storitve, potrebno razmišljati o vključitvi kritja za ta tveganja v standardni nabor zavarovalnih kritij vsake banke.

7. NOVI TRENDI ZAVAROVANJA BANČNIH OPERATIVNIH TVEGANJ

Zavarovanje je potencialno učinkovito orodje za obvladovanje operativnih tveganj. Banke že uporabljajo zavarovanje nekaterih operativnih tveganj vrsto let, vprašanje pa je, ali so običajni zavarovalni produkti v današnjem okolju zadovoljivi, saj je okolje danes na tveganja čedalje bolj občutljivo.

Posledica tega je razvoj številnih novih produktov za zavarovanje bančnih operativnih tveganj.

Bankrot nekaterih bank, kot na primer Barings, Daiwa in Sumitomo, povezan s povečanjem možnosti ponarejanja, izkrivljanja in zapletenosti bančne prakse, je privedel do povečane zavesti o potrebi po učinkovitem obvladovanju operativnih tveganj. Omenjeni dogodki so pripeljali upravljanje operativnih tveganj do povečane pozornosti Baselskega komiteja (Basel Committee on Banking Supervision) in številnih domačih bančnih regulatorjev (pri nas BS).

V luči povečane pozornosti bančnih operativnih tveganj je vprašanje za zavarovalnice, do kakšnega obsega lahko prispevajo k izboljšanju obvladovanja tveganj v bankah. Zavarovalnice imajo že nekaj časa razvite produkte.

Čeprav je Baselski komite izrazil pomisleke o učinkovitosti zavarovanja kot »blažilca« finančnih efektov operativnih tveganj, nameravajo zavarovalnice pospešeno razvijati produkte za zavarovanje teh tveganj.

V tem poglavju bom predstavila učinkovitost treh zanimivih razvojnih zamisli zavarovanja operativnih bančnih tveganj: Basket insurance products (paket zavarovalnih produktov), Pre claim settlement cash advances (Denar v naprej - poravnava pred zahtevkom za odškodnino – »Pay now, argue later«) in Securitisation (listninjenje).

Poizkusila bom dokazati, da bi omenjeni produkti lahko nudili bankam možnost izboljšati finančno upravljanje njihovih operativnih tveganj. Kljub vsemu pa je potrebno upoštevati veliko stvari, ki morajo biti razrešene, preden lahko banke in njihovi regulatorji sprejmejo zavarovanje kot orodje za učinkovito obvladovanja tveganj.

7.1. PRODUKT PAKETNEGA ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ (Multi-Peril Basket Insurance Products)

Kaj si predstavljamo pod pojmom »paketna zavarovanj«?

Tradicionalni zavarovalni produkti se prodajajo kot samostojni zavarovalni produkti za posamezna tveganja. Vsak produkt ponuja kritje za škodo, ki je rezultat omejenega števila vzrokov.

Banke že poznajo in imajo nekatera svoja operativna tveganja zavarovana z zavarovalnimi produkti za zavarovanje posameznih operativnih tveganj, ki so navedena v prejšnjem poglavju.

V njegovi enostavnejši obliki, bi »Paket zavarovanj operativnih bančnih tveganj - Basket operational risk insurance« vključeval zbir nekaterih ali vseh omenjenih samostojnih zavarovalnih produktov v en sam produkt. (npr. organisational liability insurance – to je združen skupni produkt, ki krije škode zunanjih in notranjih prevar, goljufivo trgovanje in številne druge oblike splošne odgovornosti) (S. Ashby & B. Young, 2001, str. 4).

To je torej nov revolucionarni pristop k paketnem zavarovanju. Plačilo je odvisno od širine in višine izpostavljenosti tveganju (na primer, izguba dobička ali enostavnejše izguba iz naslova povečanja sredstev v obveznostih).

V bančnem sektorju le malo zavarovalnic ponuja učinkovito nadomestilo »effect – based cover«. Ta zahteva je opravičena na osnovi, da je ponujeno kritje proti kateremukoli operativnemu tveganju, ki mu je banka izpostavljena.

Zaradi tega so zavarovalnice zelo previdne pri definiranju pojma operativna izguba. Vzemimo primer, da neka zavarovalnica ponudi košarico operativnih zavarovanj. Operativno tveganje lahko definira kot tveganje medsebojnih odnosov, človeško tveganje, tehnološko tveganje, zunanje prevare, premoženjsko tveganje. Več ali manj omenjeni zavarovalni produkti še vedno izključujejo nekatere potencialne nevarnosti operativnih izgub (npr. terorizem, nesolventnost, napake v računalniških programih, onesnaženje zraka ipd.).

7.2. PREDNOSTI PAKETNEGA ZAVAROVANJA OBT

Kljub temu da zavarovalnica razvije dober produkt paketnega zavarovanja operativnih bančnih tveganj, ni nujno, da bo na trgu zanimiv. Pravzaprav trenutno trg že ponuja samostojne zavarovalne produkte, ki nudijo kvalitetno kritje za široko področje operativnih tveganj. Paket operativnih zavarovanj ni nekaj nepotrebne, saj lahko, če je kreiran in uporabljen pravilno, izboljša stroškovno učinkovitost banke za financiranje programa obvladovanja operativnih tveganj.

Glavne prednosti paketnega zavarovanja so:

a.) Izločitev prekrivanja

Ena izmed pomembnejših prednosti paketa operativnih zavarovanj je, da lahko nudi banki zadovoljivo kritje s tem, da se izločijo vse morebitne vrzeli in prekrivanja, ki lahko izhajajo med zavarovalnimi produkti za posamezna operativna tveganja.

Izločitev vrzeli pomaga izboljšati vrednost zavarovanja kot orodja za financiranje tveganja s tem, da priskrbi, da je na razpolago dovolj denarja za pokrivanje večjih nizov izgub, kot je bilo to možno pred tem (glej sliko 5).

Paket operativnih zavarovanj je posebej dober in ustrezen takrat, ko nudi kritje za škode, ki so po navadi izključene iz standardnih zavarovalnih produktov za posamezna operativna tveganja (škode, ki jih ne moremo pripisati specifičnim vzrokom). Kjer je možno, je lahko zavarovanje nadomestek (vsaj v nekem delu) za samofinanciranje.

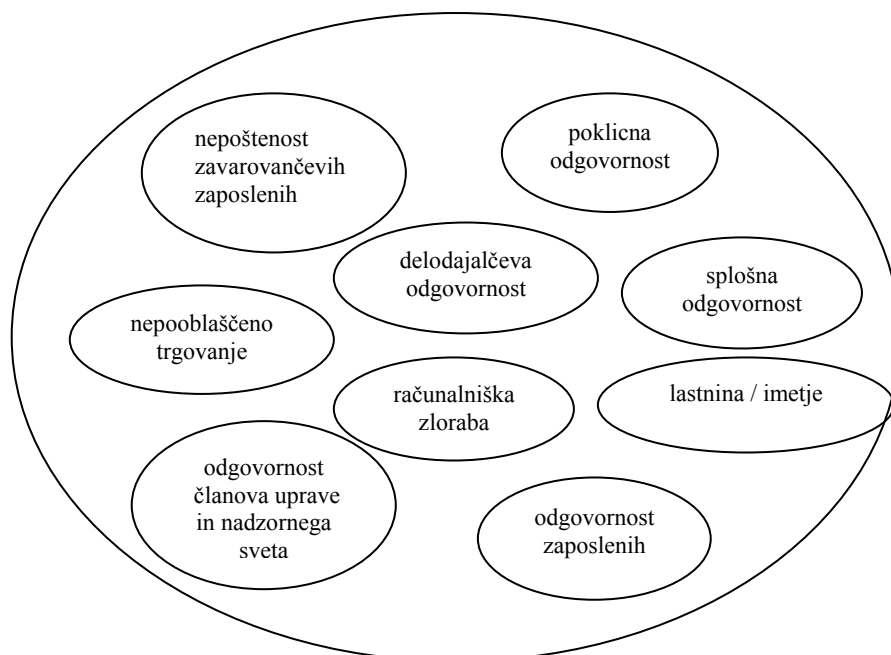
Trenutno je edini način, da so banke zmožne financirati vse bodoče škode iz naslova operativnih tveganj, da zadržijo nekaj lastnih sredstev v rezervah.

Prisotnost **prekrivanja** pomeni, da lahko banka plačuje za več kritja, kot ga pravzaprav sploh potrebuje.

Prekrivanje obstaja tam, kjer dva ali več podobnih zavarovalnih produktov krijejo enaka tveganja (npr. zavarovanje proti goljufiji in zavarovanje proti računalniških zlorabi lahko krijejo ista tveganja prevar zaposlenih).

Drugi problem prisotnosti prekrivanja je v tem, da lahko vodi do zamude v izplačilu odškodnine v primeru, ko se zavarovalnice ne morejo dogovoriti o tem, katera od njih mora plačati škodo.

SLIKA 5: Paket zavarovanja operativnih bančnih tveganj - odstranitev vrzeli

Vir: S Ashby , B. Young, 2001, str. 6.

b) Obvladovanje vseh tveganj (širok zajem tveganj)

Obvladovanje »vseh« tveganj je osnovano na dejstvu, da podjetje lahko upravlja z vsemi svojimi tveganji (ne glede na njihov izvor) skupaj v celoti. Racionalnost tega pristopa je, da upravljanje z vsakim individualnim tveganjem posebej (piece-meal management), lahko vodi do neučinkovitih odločitev obvladovanja tveganj. Deloma je to lahko kot rezultat tega, da se ne upravlja s tveganjem pravilno in se lahko pretirava z izpostavljenostjo tveganju - nasprotuje zapraviti preveč za upravljanje s tveganji.

V nasprotju podjetje, ki ne vzame v obzir dejstva, da nekatere izgube lahko vse nastanejo na enkrat, lahko podcenijo njeno izpostavljenost k tveganju (kot npr. pri Baringsu, ko so kombinacija nepooblaščenih trgovanj, slab sistem vodenja in prevare v banki vodili k bankrotu banke).

S potrebo, da se priskrbi dovolj široka stopnja kritja, paket operativnih zavarovanj. ustreza principu obvladovanja vseh tveganj (»enterprise – wide/integrated risk management«) (S. Ashby & B. Young, 2001, str. 8).

Banka, ki je pridobila kritje proti širokem nizu operativnih tveganj, je zavarovana proti škodi, ki bi nastala kot posledica medsebojnega delovanja več nevarnosti.

c) Vzajemnost

Ta prednost je zelo pomembna in doseči dovolj veliko zajetje premije, je daleč od enostavnega. Teoretično lahko zavarovalnica, ki ponuja veliko število različnih nevarnosti v paketni produkt, ustvari to, kar je glavni namen »pool of pools« (skupen fond med več podjetji) in poleg tega izrabljajo prednosti vzajemnosti. (npr.: obvladovanje celotnih tveganj določene institucije skozi vse kategorije tveganj in enot podjetja).

Zavarovalnica lahko uporabi prihodke, pridobljene s strani ene nevarnosti (kjer so zahtevki nižji in pričakovani), da nadomesti druge izgube. Celo kadar škode iz naslova ene nevarnosti presegajo vrednost dodeljenih vložkov denarja, zavarovalnica lahko pridobi oziroma

nadomesti denar tako, da uporabi sredstva od kod drugod. Skupni rezultat vsega tega je, da več tveganj zavarovalnica vnese v paket operativnih zavarovanj, nižja je lahko premija, saj lahko nudi višje kritje preko nižje franšize.

Tako so prednosti širokega zajema zagotovljene. Posebno pozornost je potrebno nameniti možnosti, da so lahko škode nekega tveganja v pozitivni korelaciji ali da se lahko neke nekolerirane škode zgodijo naenkrat (S. Ashby & B. Young, 2001, str. 8).

Posebno previdna mora biti zavarovalnica pri tveganjih, kakršnih še ni zavarovala in v zvezi z njimi še nima dovolj izkušenj.

Vsako tveganje v masi portfelja tveganj v zavarovalnici lahko poveča tveganje celotnega portfelja. To se lahko zgodi, ko je standardni odklon novega tveganja znatno višji od tistih tveganj, ki so že v portfelju.

7.3. POMANJKLJIVOSTI PAKETNEGA ZAVAROVANJA OBT

a.) Problem pomanjkanja kritične mase (zadostnega zajetja)

Trg zavarovanja paketa operativnih tveganj trpi pomanjkanje kritične mase tako zavarovalnic kot bank. Veliko število zavarovalnic je potrebno, da se doseže primerno pozavarovalno tržišče za razpršitev tveganj. Podobno je potrebna zadostna kritična masa bank, da se zagotovi dovolj velik krog (pool) tveganj, ki je dovolj širok, da zagotovi natančno kalkulacijo premije.

Ker trenutno na trgu zavarovanj paketa operativnih tveganj ne obstaja zadosti bank in zavarovalnic, da bi se zagotovila ustrezna kritična masa, bodo zavarovalnice, ki bodo ponujale omenjeno zavarovanje, v začetku izpostavljene velikim tveganjem.

To tveganje pojasnjuje odpor mnogih zavarovalnic, da bi ponujale take produkte. Čim več zavarovalnic in bank se bo vključevalo v trg omenjenih zavarovalnih storitev, boljši bodo rezultati.

b.) Moralni hazard

Moralni hazard nastopi, ko zaradi zavarovanja, zavarovanec zavestno ali nezavedno zniža pozornost in stroške za preventivo in zmanjšanje možnosti nastopa škode, ker se zanaša na to, da bo v primeru nastopa škodnega dogodka vse poravnala zavarovalnica. Moralni hazard se lahko zniža tako, da zavarovalnica premosti del tveganja na zavarovanca v obliki soudeležbe pri škodi ali franšize (določi se tip in stopnja tveganja, ki se premosti na zavarovanca v obliki soudeležbe pri škodi). To je pri paketu operativnih zavarovanj malo težje, ker se težko določi vrsto tveganja, ki se prevali na zavarovanca, ker se s paketom zavarovanj nudi kritje za nekatera trenutno neznana in nemerljiva tveganja.

Zaradi možnosti moralnega hazarda se bo največ nudilo kritje za operativna tveganja le tistim bankam, ki bodo dokazale, da so dovolj usposobljene za kvalitetno upravljanje z njimi (imajo ustrezna sredstva in stimulacije).

Zavarovalnice bodo tudi nudile za omenjene kritje visoke franšize – zavarovančeve soudeležbe pri škodi. To bo prevalilo določeno breme na zavarovanca, ki bo delno soudeležen pri škodi in bo zato poskrbel za skrbnejše upravljanje z operativnimi tveganji. Namen franšize za zavarovalnico je tudi izogniti se kritju majhnih škod.

7.4. ZBIRANJE PODATKOV in OCENA TVEGANJA

Podatki so pomembni za oceno tveganja vseh zavarovalnih produktov, ker olajšajo merljivost tveganja in posledično dovoljujejo zavarovalnicam, da natančno izračunajo premijo (in se s tem izognejo izgubi iz tega naslova).

Podatki so posebej nujno potrebni pri zavarovanju paketa bančnih operativnih tveganj, deloma zato, ker vključujejo naravo več produktov, kjer kritje ni vedno omejeno na specifična tveganja. Zavarovalnice, ki ponujajo omenjeno zavarovanje, morajo razumeti notranje medsebojne odnose med tveganji. Na primer, zavarovalnica mora vedeti, ali nastop enega zavarovalnega dogodka lahko vodi do naslednjega. (situacija, ki lahko vodi do dragega navala škodnih zahtevkov). Podobno se mora zavarovalnica zavedati, da so velike škode iz naslova operativnih tveganj pogosto rezultat več vzrokov.

Kjer je ponujeno kritje le za eno tveganje (zelo omejeno kritje), je možno, da zavarovalnica čisto legitimno zavrne odgovornost za veliko škodo, ki ima več vzrokov. Če je vključeno več tveganj, je manjša verjetnost odklonitve zahtevka za izplačilo zavarovalnine.

Trenutno so podatki o operativnih tveganjih v bankah omejeni, a so že vidni nekateri dosežki na tem področju, čeprav se podatki zbirajo na več koncih (npr. banke, zavarovalnice, bonitetne hiše, regulatorji). Posebno podatkovno bazo škod iz naslova operativnih tveganj so izoblikovali v Baslu (Basel Committee on Banking Supervision, British Bank Association (BBA) in MorExchange). Namen te baze je povečati dostopnost do informacij o operativnih tveganjih in pomagati oblikovati standarden pristop v obliki razvrstitve in razmejitev operativnih tveganj.

Vsekakor se morajo omenjeni podatki uporabljati previdno, saj niso nujno ustrezni glede na čas in prostor, posebno če so uporabljeni za dogodke, ki niso tako pogosti (Young, 2000, str. 24).

To je zato, ker je veliko operativnih tveganj, posebno tistih, katerih nastop je redek, lahko neposredna posledica individualnih lastnosti posamezne banke. Če gledamo dinamiko bančne panoge, je kljub temu da se podatki beležijo natančno in izčrpno, njihova »uporabna življenjska doba« kratka.

Tudi, ko so podatki o operativnih tveganjih na voljo, mora zavarovalnica z njimi ravnati pravilno, če si hoče ustvariti natančno sliko o izpostavljenosti banke le-tem.

Predstavljajmo si primer, v katerem banka zavaruje 10 od svojih osnovnih sredstev, od katerih ima vsako izmed njih možnost štirih končnih škodnih stanj. Če je vsako od teh sredstev zavarovano s samostojnim zavarovanjem, ki je značilno za posamezno tveganje, je možnih 40 potencialnih odškodninskih zahtevkov.

Če je bilo kupljen paket operativnih zavarovanj za vse te nevarnosti, je možno prek 1 milijon zahtevkov (Gollier and Schlesinger, 1995, str. 129).

Zaradi omenjenega in zaradi vrste možnih tveganj, ki jih je potrebno obdelati, je zavarovanje operativnih tveganj, ki jih nudijo zavarovalnice, posledica trdega, naporega in dolgotrajnega dela zavarovalniških strokovnjakov.

Glede na to, da ostajajo pomisleki v zvezi z združenjem produktov v paket operativnih zavarovanj, bi bilo zanimivo videti, kako dobro so zavarovalnice ocenile tveganja, ki so jih vključila v paket zavarovanj.

Ena izmed možnih tehnik je, da se prevzame tehnike bonitetnih agencij, ki vsebujejo 3 različne aktivnosti, kot so (S. Ashby & B. Young, 2001, str. 10):

- ocenitev poslovnega tveganja, ki vključuje vse operativne enote oziroma divizije in upošteva faktorje, kot so npr. kakovost menedžmenta, konkurenčna strategija, tržna pozicija;
- ocenitev finančnega tveganja, ki vključuje pregled finančne zgodovine skupaj s predvideno načrtovanim planom in v primerjavi z ostalimi bankami in finančnimi institucijami;
- ocenitev celotnega tveganja (Risk community), ki tudi upošteva morebitne zunanje vplive, preden izdela končno oceno.

Podoben sistem je privzet s strani panog rizičnega kapitala, meri in ocenjuje se s pomočjo faktorja notranje stopnje donosa investicije, ki se nato poveča z uporabljenimi pogoji in termini.

7.5. UPORABA PAKETA OPERATIVNIH ZAVAROVANJ ZA BANKE

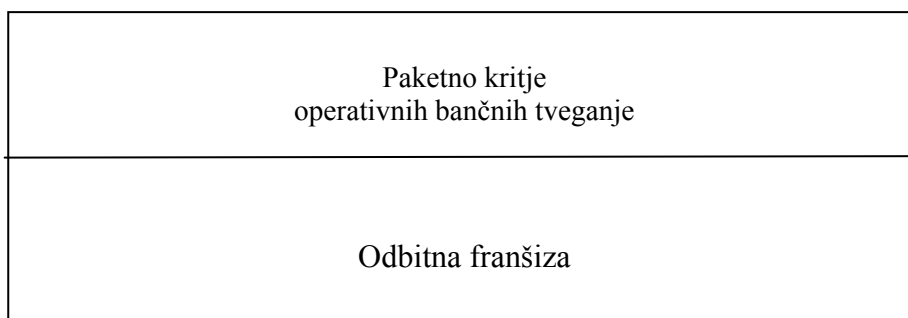
Ali je zavarovanje operativnih tveganj ustrezno za posamezno banko, je odvisno od zavarovanja samega in tudi posameznih zahtev in okoliščin banke, zato je težko vnaprej predlagati vlogo paketa operativnih zavarovanj v programu financiranja bančnih tveganj. Možnosti je več:

a) Nadomestiti vsa posamezna zavarovanja za določena operativna tveganja s paketom zavarovanj operativnih tveganj

Kjer so prednosti paketnega zavarovanja velike, se banka lahko odloči, da nadomesti vsa njena samostojna zavarovanja specifičnih bančnih tveganj z enim samim paketnim zavarovanjem (glej sliko 6).

Ker je razvoj paketnega zavarovanja operativnih tveganj še v začetku in ker obstajajo dvomi o ustreznosti le-tega, trenutno ta strategija na obstoječem trgu ni ravno najustreznejša.

SLIKA 6: Vsa posamezna zavarovanja operativnih tveganj, zajeta v paket zavarovanj operativnih bančnih tveganj

Vir: S. Ashby & B. Young, 2001, str. 11

b) Začeti s samostojnim zavarovanjem specialnih operativnih tveganj, vendar pridobiti paketno kritje za možne večje, ne tako pogoste škode

Banka, ki uporablja to strategijo, pridobi samostojno kritje za posamezna specialna tveganja, ki se pojavljajo bolj pogosto, obdrži pa ostala tveganja. Poleg tega si priskrbi kritje proti večjim tveganjem, ki se ne pojavljajo tako pogosto (glej sliko 7).

Teoretična prednost paketnega zavarovanja je v tem, da je lahko posebej primerna za večja tveganja. Na primer, prednost velikega zajetja pri zavarovanju celotnega portfelja operativnih tveganj banke lahko dopušča zavarovalnici, da nudi višje kritje, ki je lahko stroškovno ugodnejše.

Paketno zavarovanje je dobro pri obvladovanju škod, ki so posledica več vzrokov ali tveganj, ki imajo za posledico lahko več možnih škod.

Glede na potrebo po kritični masi na trgu paketnih zavarovanj operativnih tveganj in problemih pri zbiranju in merjenju podatkov je na voljo le malo paketnih zavarovanj. Stanje se lahko izboljša, če na trg vstopi več zavarovalnic.

SLIKA 7: Paketno zavarovanje za možne večje škode

Paketno kritje operativnih bančnih tveganj				
samostojno kritje	zadržano	samostojno kritje	zadržano	samostojno kritje
franšiza		franšiza		franšiza

Vir: S. Ashby & B. Young, 2001, str. 12

c) Začeti s paketnim zavarovanjem, vendar posebej priskrbeti kritje za posamezna - specialna tveganja

Zadnja strategija je v uporabi paketnega zavarovanja za manjše do srednje možne škode. Predvidevamo, da bodo bolj pogoste (glej sliko 8). V tej strategiji je lahko paketno zavarovanje element financiranja bančnih »dnevniških škod«. Banka bi kasneje definirala specialna tveganja, za katerih kritje bi potrebovala posamezno samostojno zavarovanje.

Pomembna prednost te strategije je v njeni fleksibilnosti. Na primer, če banka sodi, da potrebuje 1 bilijon USD za kritje odgovornosti, a samo 200 milijonov USD za svoja operativna tveganja, ji ni potrebno kupiti kritje vseh za 1 bilijon USD.

SLIKA 8: Paketno zavarovanje za manjše možne škode

Samostojno kritje	Zadržano	Samostojno kritje	Zadržano	Samostojno kritje
Paketno kritje operativnih bančnih tveganj				
Odbitna franšiza				

Vir: S. Ashby & B. Young, 2001, str. 12

7.6 STRATEGIJA »PORAVNAVA PRED ŠKODO – DENAR VNAPREJ« (Pay now, argue later)

Eden izmed ključnih pomislekov »Basla« glede uporabe zavarovanja operativnih tveganj je v možnosti zamude plačila odškodninskih zahtevkov, kar pa lahko pri velikih škodah resno ogrozi finančno stabilnost bank.

Eden glavnih vzrokov za zamudo izplačila je potreba zavarovalnice, da najprej ugotovi in razreši (likvidira) zavarovalni primer. Ugotoviti mora namreč, če je prijavljeni zavarovalni primer krit z zavarovalno polico.

Da se natančno ugotovi in določi višina odškodnine, je potreben določen čas (škoda iz naslova zavarovanja odgovornosti so primer, ko ugotavljanje škode zahteva kar nekaj časa). Do zamude pri izplačilu lahko pride tudi, ko si zavarovanec in zavarovalnica nista enotna glede višine, časa kraja in vzroka škode ali, ko je tveganje zavarovano pri več zavarovalnicah hkrati (večkratno zavarovanje), saj je zopet potreben čas, da se ugotovi, katera zavarovalnica je odgovorna za izplačilo odškodnine.

To pomanjkljivost bi lahko rešili tako, da bi pridobili zavarovalno kritje z določilom o prioritetenem izplačilu. Banka bi bila tako ob nastopu škodnega dogodka upravičena do takojšnjega plačila s strani zavarovalnice. Prednost tega načina je v tem, da banka hitro pride do finančnih sredstev za poravnavo škode. Ta pristop pripomore k temu, da je lahko zavarovanje operativnih tveganj ustrezen nadomestek za določeno minimalno višino kapitala, ki se predpisuje za kritje operativnih tveganj.

Ta pristop pa ima tudi svoje pomanjkljivosti. Obstaja možnost, da bi banka ali zavrnila ali pa sploh ne bi bila zmožna povrniti vnaprej plačana sredstva. Druga pomanjkljivost je v tem, da zavarovalnica za nudenje takojšnjega financiranja lahko izgubi večmesečne (ali celo večletne) investicijske prihodke. Zaradi tega se bo omenjena oblika paketnega zavarovanja operativnih tveganj nudila le izbranim bankam (tistim, ki ne samo, da bodo zmožne plačati to vrsto zavarovalnega kritja, ampak bodo nazorno prikazale njihovo zmožnost za povrnitev predplačanih finančnih sredstev).

8. LISTINJENJE KOT ALTERNATIVA PRODUKTOM ZAVAROVANJA OPERATIVNIH TVEGANJ

Cruz (1999) je v svojem poročilu omenjal možnost sekuritizacije kot nadomestilo konvencionalnim produktom za zavarovanje operativnih tveganj. Prednost tega pristopa je v

tem, da banka lahko prenese nekatera operativna tveganja na investitorje na trgu kapitala. V primerjavi s klasičnimi produkti zavarovanja je obseg razpršitve tveganja in razpoložljivost finančnih resursov veliko večje, višji so limiti kritja in manjša je možnost podvojenih tveganj (npr. dodatno tveganje da zavarovalnica ne izplača odškodnine).

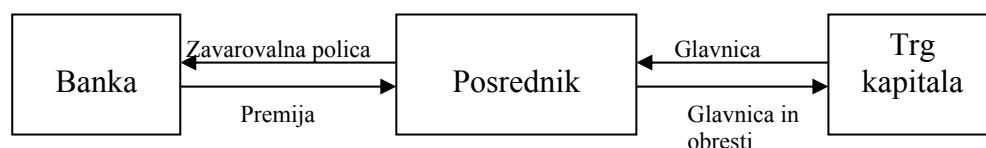
8.1. ZAVAROVANJE Z OBVEZNICAMI - ORL OBVEZNICE

Ena izmed možnosti listinjenja operativnih tveganje je izdaja ORL obveznic (operational risk-linked bonds). Prednost ORL obveznice je, da se banka z zavarovanjem izogne nihanjem v prihodkih in se lahko zavaruje pred katastrofalnimi dogodki iz naslova operativnih tveganj. Problem lahko nastane, ko se banka želi zavarovati za izgube, ki imajo sicer majhno verjetnost nastanka, a povzročajo veliko škodo. Majhne zavarovalnice, ki nimajo veliko takšnih zavarovanj, namreč težko razpršijo tveganje. Zato tukaj nastopijo "posredniki s posebnim namenom", ki na eni strani z bankami sklepajo zavarovalne police, na drugi pa izdajajo ORL obveznice zainteresiranim investitorjem in tako razpršijo tveganje.

Banka, ki se želi zavarovati pred določenim operativnim tveganjem, kupi od posrednika zavarovalno polico. V zavarovalni pogodbi se natančno določijo zavarovani škodni dogodek, čas veljavnosti zavarovalne police in vrednost zavarovalnine. V zameno za zavarovalno polico banka plača premijo in se tako zavaruje pred škodnim dogodkom do določene vrednosti. Posrednik na trgu kapitala izda ORL obveznice, ki so vezane na škodni dogodek v zavarovalni pogodbi. Nato finančna sredstva, zbrana z zavarovalnimi premijami in prodanimi ORL obveznicami, investira naprej v naložbe. Prihodki, ki jih zasluži z omenjeno naložbo, in zavarovalne premije služijo za plačevanje visokih obresti investitorju. V primeru, da do zavarovanega škodnega dogodka ne pride, investitor ob zapadlosti dobi glavnico. Če pa se zavarovani škodni dogodek zgodi, se finančna sredstva posrednika najprej porabijo za izplačilo zavarovalnine. Investitor lahko torej v tem primeru izgubi del ali celotno glavnico.

Izplačilo obresti je odvisno od vrste obveznice, a se ponavadi izvede v celoti. V primeru ORL obveznice tako posrednik ne nosi nobenega tveganja, banka pa le za zneske, ki presegajo vrednost zavarovalne police (Canabarro et al., 1998, str. 1 – 4).

SLIKA 9: Struktura ORL obveznice

Vir: Cruz, 2002, 250 str.

8.2. ZAVAROVANJE Z DELNICAMI - »EQUITY OR CAT PUT«

V tem primeru se želi banka s prodajno opcijo (Equity OR Cat Put) zavarovati pred izgubami, ki nastanejo kot posledica določenega dogodka. Banka v zameno za provizijo dobi zagotovilo nasprotne stranke, da bo le-ta banki zagotovila določeno vrednost kapitala, če nastopi v opciji dogovorjen dogodek v določenem časovnem obdobju. Ko določeni škodni dogodek nastane, lahko banka izda delnice, ki jih nasprotna stran po vnaprej določeni izvršilni ceni kupi.

Prodajna opcija se unovči, ko nastopi povod za to, vendar morata biti izpolnjena dva pogoja. Prvi je, da se škodni dogodek zgodi (npr.: pravno tveganje ipd.), drugi pa, da postane opcija

izvedljiva - »in the money« (npr.: pade cena delnice). Omenjeni način zavarovanja je zanimiv in uporaben predvsem za banke, ki želijo zavarovati premoženje svojih delničarjev (Cruz, 2002, str. 250).

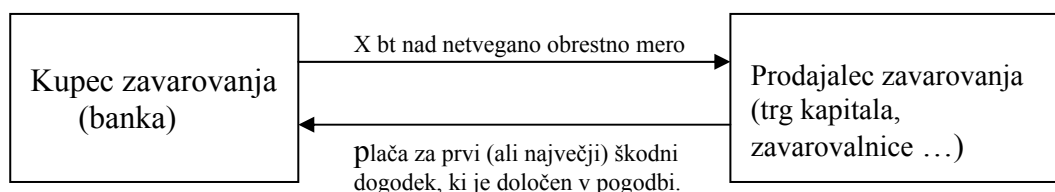
8.3. KRITJE PRVE IZGUBE - »FIRST-LOSS-TO-HAPPEN« PUT (FTH PUT)

Ta derivativni instrument predstavlja alternativo OR zamenjavam. Razlog, da banka uporabi to obliko zavarovanja, temelji na izkušnjah banke, ki pravijo, da se veliki škodni dogodki ne dogajajo pogosto. Takšno kritje omogoča banki, da zmanjša izpostavljenost operativnim tveganjem, tako da se za določeno časovno obdobje zavaruje pred velikim škodnim dogodkom (nad določeno vrednostjo).

Banka, ki se zavaruje, plača nasprotni stranki premijo v višini x bazičnih točk nad netvegano obrestno mero, nasprotna stran pa je dolžna banki izplačati vrednost škodnega dogodka, ko nastopi prvi škodni dogodek, ki je predmet omenjenega zavarovanja. V primeru, da se nato dogodi škodni dogodek, ki ima višjo vrednost, mora nasprotna stran banki doplačati razliko.

Nasprotna stran torej v bistvu krije stroške tistega škodnega dogodka, ki ima največjo vrednost in ki se zgodi znotraj določenega obdobja ter je predmet finančnega instrumenta (Cruz, 2002, str. 249–250).

SLIKA 10: Kritje prve izgube - »First-Loss-to-happen put«

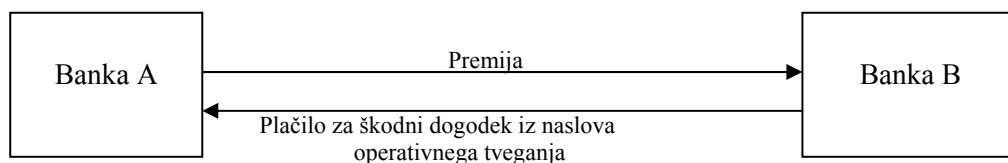

Vir: Cruz, 2002, str. 250.

8.4. OR ZAMENJAVE (»OPERATIONAL RISK SWAP« ALI KRAJŠE OR »SWAP«)

Velike razlike med zavarovalno polico in OR zamenjavo ni. Pri zavarovalni polici nam nasprotna pogodbeni stranka v zameno za premijo krije določeno vrsto tveganja znotraj naše organizacije. Podobno je pri tudi OR zamenjavi. Razlika je le v prenosljivosti instrumenta in v različnih možnih rokih trajanja (npr.: 6 mesecev, 8 mesecev, 1 leto itd.) OR zamenjave, medtem ko imajo zavarovalne police večinoma vnaprej določen stalen čas trajanja. Poleg tega OR zamenjava predstavlja večjo konkurenco zavarovalnicam in tako vpliva na oblikovanje njihovih cen. V primeru OR zamenjave se banka z nasprotno stranko dogovori, da ji bo po dogovoru plačevala premije, nasprotna stran pa se obveže, da bo krila vrednost škodnega dogodka, ki je predmet OR zamenjave in se zgodi v vnaprej določenem obdobju. V primeru, da je vrednost škodnega dogodka višja od nominalne vrednosti, ki je določena v OR zamenjavi, nasprotna stran plača minimalno vrednost (torej nominalno vrednost). Z omenjenim instrumentom se lahko banka zavaruje pred operativnimi tveganji, vendar pa je pri tem izpostavljena kreditnemu tveganju. Nasprotna stranka namreč mogoče ne bo pravočasno poravnala svojih obveznosti. Zaradi omenjenega razloga se ne priporoča izdajanja OR zamenjav za katastrofalne izgube (Cruz, 2002, str. 246–247).

SLIKA 11: Struktura OR zamenjave

Vir: Cruz, 2002, str. 250.

Kljub potencialu, sekuritizacija ne more bistveno vplivati na zavarovalniški trg, vsaj zaenkrat še ne. Eden izmed razlogov je v tem, da mnogi investitorji (razen morda zavarovalnice) še niso pripravljeni na take nestandardne investicijske produkte. Dokler se ta pristop še ne bo dodobra prijel, se bo glede na to, da ne bo na razpolago podatkov o možnih operativnih izgubah (posebno za tiste, ki se ne dogajajo pogosto in so visokih vrednosti), težko natančno določalo ceno za obveznico operativnega tveganja. Zato bo verjetno preteklo še nekaj časa, preden bodo investitorji povpraševali po omenjenih produktih in s tem omogočili temu pristopu stroškovno učinkovito alternativo klasičnemu zavarovanju.

9. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ

Zavarovanje operativnih bančnih tveganj ima širok pomen, in sicer tako za regulatorje in zavarovalnice kot banke.

9.1. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA REGULATORJE

Kljub temu da se v očeh regulatorjev zavarovanje operativnih tveganj še vedno razvija, je zanje pomembno, da se zavedo njegovega potenciala.

Novi razvoji, kot je razvoj paketa operativnih zavarovanj, »pay now argue later« in sekuritizacija ponujajo bankam možnosti, da znatno izboljšajo svoje obvladovanje operativnih tveganj.

Obvezno je, da regulatorji ne podcenjujejo potenciala, ki ga ima zavarovanje kot orodje za upravljanje bančnih operativnih tveganj, in ne ovirajo razvoja novih produktov. Regulatorji bi lahko tudi več prispevali pri razvoju tržišča za zavarovanje operativnih tveganj. Ena izmed možnosti, kako bi regulatorji lahko bolje prispevali pri razvoju tržišča je, da bi povečali odstotek, ko je zavarovanje lahko nadomestilo za zahtevo po minimalnem kapitalu za operativna tveganja, kot ga predlaga Basel.

Regulatorji bi glede na to, da imajo pregled nad bankami, lahko pomagali zavarovalnicam, da bi izpopolnili in izboljšali zavarovalne produkte npr. s tem, da bi pomagali zbirati primerne in ažurne podatke.

9.2. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA ZAVAROVALNICE

Vključevanje nekaterih zavarovalnic v razvoj novih produktov za zavarovanje bančnih operativnih tveganj kaže, da je zavarovalniški trg na tem področju daleč od tega, da bi se samo ohranjal. Kljub temu se pojavlja določena stopnja odpora nekaterih zavarovalnic, da bi

pristopile k razvoju takih produktov. Mogoče je to rezultat tega, da mnoge zavarovalnice čakajo, da vidijo, kako se bodo odzivali in kaj se bo dogajalo s pionirji, ki so že razvili take produkte. Kljub temu da se to na začetku zdi pametna strategija, ne pripomore k razvoju potenciala zavarovanja kot orodja za obvladovanje operativnih tveganj v bankah. Vedno nove spremembe v finančnem sektorju bodo silile zavarovalnice, da se bodo odzivale na potrebe komitentov in razvijale produkte, ki mogoče sami po sebi niti ne dodajajo dovolj velike vrednosti. Zavarovalnice, ki se ne bodo odzivala na takšna povpraševanja, bodo lahko sčasoma ugotovile, da so njihovi produkti postali marginalni in da so jih prehiteli njihovi inovativni in dinamični tekmeči.

9.3. POMEN ZAVAROVANJA OPERATIVNIH BANČNIH TVEGANJ ZA BANKE

Povpraševanje po zavarovanju paketa operativnih tveganj je trenutno še zelo nizko. Podobno le nekaj bank uporablja sekuritizacijo oziroma opcije, kot npr. plačilo vnaprej - »cash in advance« za obvladovanje operativnih tveganj. Eden glavnih vzrokov za to je, da se banke še ne zavedajo dovolj vrednosti takšnih novih produktov.

Priporočljivo bi bilo, da bi bančni menedžerji, ki upravljajo s tveganji, postopoma začeli predvideti prednosti teh novih razvojnih produktov. Zavedati bi se morali, da je namen obvladovanja tveganj dodati vrednost banki. Novi zavarovalni produkti nudijo potencialne prihranke stroškov in tudi pomagajo povečati učinkovitost bančnega programa obvladovanja tveganj.

10. MODEL ZAVAROVALNE ZAŠČITE PRED OPERATIVNIMI TVEGANJI

Model zavarovalne zaščite določata dva osnovna dejavnika. Prvi je potrošnik, torej banka, drugi pa razpoložljivost ustreznih zavarovalnih produktov ter zadostnost zavarovalnih in pozavarovalnih kapacitet na tržišču.

Potrošnik – banka bi želel skleniti idealno kritje, kar v praksi pomeni:

- da tako zavarovalno kritje zajame vse dejavnosti, ki jih bodisi banka opravlja, organizira ali pa je drugače zanje odgovorna;
- da neomejeno krije vse nevarnosti;
- da krije posledične škode, ki izhajajo iz bančne dejavnosti;
- da cena zavarovanja ne vpliva na stroške poslovanja v taki meri, da bi bila ponudba banke nekonkurenčna oziroma manj konkurenčna.

Vendar je malo verjetno, da bi bila katera koli zavarovalnica ali združenje zavarovalnic pripravljeno prevzeti tako široko kritje. Tudi če bi že bil kdo pripravljen prevzeti tako široko zavarovalno kritje, bi zanj zaračunal ceno, ki bi bila tržno popolnoma nezanimiva. Zato je potrebno poiskati razumne pogoje zavarovanja, ki bi banki nudili čim širše kritje za čim nižjo ceno. To pomeni, da je potrebno poiskati razumen sporazum med širino kritja in ceno zavarovanja.

Za ustrezne zavarovalne produkte na zavarovalnem tržišču je značilno, da se le-ti velikokrat pripravljajo na zahtevo in na željo potencialnega zavarovanca. Najprej mora obstajati potreba po zavarovalni zaščiti in na njeni podlagi zavarovalnica pripravi različno paleto predlogov zavarovalnih kritij z različno višino potrebne premije za zagotovitev kritja.

Težje je z zavarovalnimi oziroma pozavarovalnimi kapacitetami. Posledica katastrofalne škode, ki jo je predstavljal 11. september v New Yorku (premoženje, osebna zavarovanja, letala, itd.) so vidne na celotnem svetovnem nivoju. Osnovna je ta, da prihaja do zaostritve sprejemanja viška tveganj v pozavarovanje, kar pomeni težjo pridobitev pozavarovalnega kritja za nestandardna tveganja. Bančna tveganja oziroma tveganja, ki izhajajo iz opravljanja bančne dejavnosti, v svoji specifikaciji sodijo v tvegana zavarovanja, saj zanje ne obstaja škodna zgodovina. Druga težava je individualnost takih tveganj, kar pomeni relativno majhen zajem in nezmožnost disperzije tveganja. Zato je tako pozavarovanje težko pridobiti in je praviloma drago. Predvsem to velja za nepoznana tržišča, kot je zagotovo slovensko.

V nadaljevanju bom podala predlog tako idealnega kot optimalnega modela zavarovanja, ki naj bi banki nudil tako idealno kot optimalno kritje pri opravljanju bančne dejavnosti.

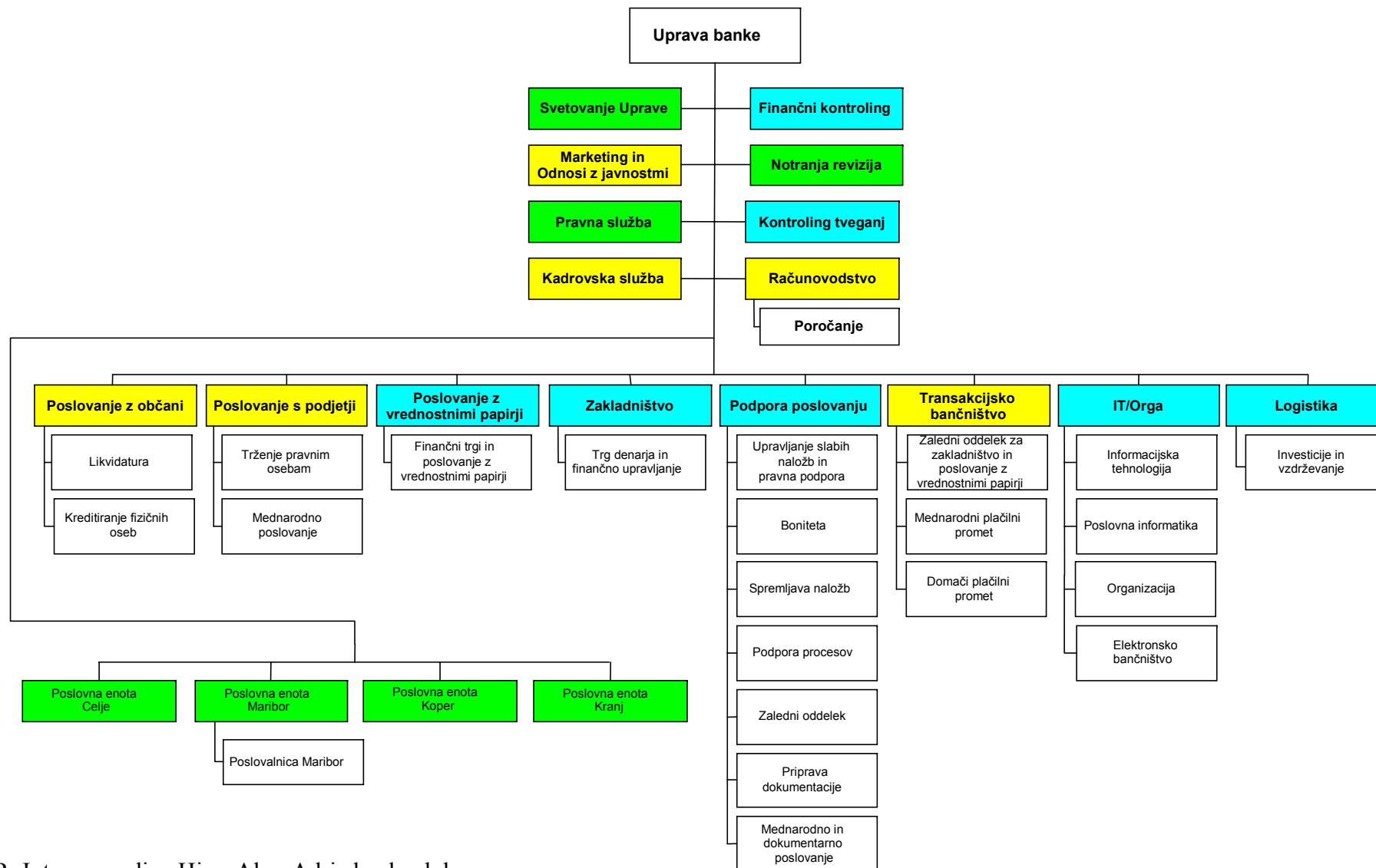
10.1 IDEALNI MODEL ZAVAROVANJA NA PRIMERU KONKRETNE BANKE

Predstavitev banke Hypo Alpe-Adria-bank d.d.

HYPO ALPE-ADRIA-BANK d.d. se je na slovenskem trgu pojavila v letu 1999 kot članica skupine Hypo Alpe-Adria – matična banka je bila ustanovljena leta 1896 v Celovcu in pokriva regijo Alpe Jadran (Avstrijo, Slovenijo, Italijo, Hrvaško, Bosno in Hercegovino ter od nedavnega tudi Srbijo in Črno Goro). Hypo Alpe-Adria-Bank je torej univerzalna slovenska banka v lasti priznanega evropskega finančnega koncerna Hypo Alpe-Adria-Bank, ki ima več kot 100-letno tradicijo in temelji na načelih zanesljivosti, trdnosti, zaupanja in nenehnega prilagajanja potrebam strank. Njena posebnost je predanost prostoru, imenovanemu Alpe-Adria. Na tem območju ima banka odlične povezave z mednarodnimi partnerji s področja bančništva, trgovine, obrti, podjetništva in industrije. Dolgoletne izkušnje banki omogočajo razvoj novih in prilagodljivih storitev po potrebah strank ter hitrejši in učinkovitejši odziv.

Banka ima v Sloveniji skupaj okoli 150 zaposlenih in svoje poslovne enote po vseh večjih mestih (Ljubljana, Celje, Maribor, Koper, Kranj, drugo leto pa še Nova Gorica in Novo mesto).

SLIKA 12: Organigram Hypo Alpe Adria banke na dan 01.12.2003

VIR: Interna gradiva Hipo-Alpe-Adria banke d.d.

10.1.1 Opazena tveganja v vzorčni banki

Iz zgornje sheme je razvidno, da banka posluje z zunanjimi komitenti v petih poslovnih enotah po Sloveniji. Trži široko paleto bančnih storitev vključno z e-bančništvom.

Tako lahko s pomočjo predhodnih poglavij razberemo nabor možnih operativnih tveganj in posledičnih potrebnih zavarovanj. Ta so:

- tveganja v zvezi z lastnim premoženjem,
- odgovornosti (uprave, splošna odgovornost, poklicna odgovornost,...)
- tehnološka tveganja,
- kartična tveganja.

10.1.2 Instrumenti zavarovanja uporabljeni v vzorčni banki

- zavarovanje tveganja odkupa ali prejema ponarejenih plačilnih sredstev (domača in tuja valuta),
- zavarovanje prevoza denarja (preko depotne banke),
- zavarovanje zlorabe plačilne kartice (EC/MC)?
- zavarovanje tveganj finančnega poslovanja (tveganje bančnega gotovinskega poslovanja),
- zavarovanje blagajniškega maksimuma,
- premoženjska zavarovanja objektov v lasti banke (požar, potres, izliv vode...),
- zavarovanje splošne odgovornosti,
- zavarovanje avtomobilske odgovornosti in avtomobilskega kaska za vozila, ki so v lasti banke),
- zavarovanje bankomatov (za tveganje vloma, kraja, vandalizma),
- zavarovanja imetnikov EC/MC -(živiljenjsko in nezgodno zavarovanje),
- zavarovanje pred ropom, vlomom.

10.1.3 Vrste rešitev

Poleg zavarovanj, navedenih v točki 10.1.3, naj bi banka v idealnem modelu zavarovala še:

- zavarovanje elektronskega bančnega poslovanja (e- banka),
- zavarovanje poklicne odgovornosti,
- zavarovanje odgovornosti uprave in nadzornega sveta,
- zavarovanje vrednosti v sefu,
- nezgodna zavarovanja zaposlenih,
- dodatno zdravstveno zavarovanje zaposlenih,
- dodatno zdravstveno zavarovanje za poslovodstvo,
- dodatno pokojninsko zavarovanje zaposlenih,
- življenjsko zavarovanje kreditorejmalcev za tveganje smrti in trajne invalidnosti, kjer premijo plača banka,
- zavarovanje prekinitve poslovanja zaradi požara in drugih tveganj (tehnoloških, internetnih, ipd.),
- zavarovanje poklicne odgovornosti banke, ki vsebuje tudi odgovornost za tehnološka tveganja v povezavi z elektronskim bančništvom.

10.1.4 Predlog uporabe za vzorčni model

Določamo idealni model, torej zavarovalna premija ni odločilni parameter izbire zavarovalnega kritja. Osnovna značilnost idealnega modela temelji na dveh osnovnih zahtevah:

- po višini neomejeno zavarovalno kritje oziroma neomejena zavarovalna vsota,
- izključitev zavarovalnega kritja ni.

Zavarovalni pogoji v idealnem modelu določajo predmet zavarovanja in obseg zavarovalnega kritja. Izključitev ali omejitev zavarovalnega kritja ni. Ostali elementi zavarovalnih pogojev so splošni in nimajo vpliva ne na obseg kritja kot tudi ne na zavarovalno premijo.

10.2 OPTIMALNI MODEL ZAVAROVANJA

Velja omeniti, da je potrebno pri poslovnih subjektih najprej izvesti analizo tveganj. Analiza tveganj (*ang. »risk measurement«*) je bistvenega pomena v procesu upravljanja s tveganji (*ang. »risk management«*). Daje nam osnovo za oceno in izbiro nadzornih sredstev za obvladovanje tveganj ter zavarovalnih možnosti (Bannistar, 1197, str.7).

Za izpeljavo optimalnega modela je potrebna natančna analiza poslovanja banke ter posledična določitev virov tveganja. Sledi njihova ocena ter priprava ustrezne strategije zavarovanja in samoobvladovanja tveganja. Tretji element je možnost samozavarovanja z ustanovitvijo internega sklada za kritje tveganj. Ta odločitev je smiselna v primerih, ko gre za veliko število majhnih tveganj, ki ne pogojujejo oblikovanja rezervacij ali drugih podobnih zakonsko predpisanih aktivnosti.

Bistveno je merjenje tveganja. V zavarovalništvu je možno za izdelavo meril za take meritve uporabiti različne metode in sredstva.

Najprej se je potrebno odločiti, kaj merimo. V tem primeru ocenjujemo možnost uresničenja tveganja in njegovo frekvenco ter višino morebitne posledice uresničenja tveganja. Nato s statističnimi metodami ugotavljamo in simuliramo primere udejanjanja posameznih tveganj ter njihov vpliv na poslovanje banke. Na tak način merimo vpliv manjših in pogostejših tveganj. Drugi način je ocena možnosti katastrofalnih dogodkov (potres, večji požar, politična in vojna tveganja) ter njihov vpliv na finančno poslovanje.

Kvalitetno ugotavljanje tveganj poteka na naslednjih področjih:

- ocena projektov v teku ter posledice njihovega nedelovanja oziroma nepravilnega delovanja,
- odgovornost banke proti kupcem in tretjim osebam glede na pravno okolje, v katerem banka služi,
- odgovornost banke za »dobro izvedbo posla«,
- varnost in posledice slabega varovanja (od fizičnega, elektronskega, ipd),
- premoženjska tveganja (ocena tveganja požara, potresa, vloma,...),
- ocena političnih in vojnih tveganj,
- ocena kreditnih tveganj,
- ocena računalniških, internetnih in drugih tehnoloških tveganj,
- možnosti samozavarovanja in ustanavljanja lastne zavarovalnice (*ang. »captive insurance«*),
- tveganje slabega nadzorovanja in kontrolinga.

Šele na podlagi take analize in meritev je možno pripraviti načrt optimalnega modela zavarovanja. Cilj je torej najvišja stopnja zavarovanja za še sprejemljivo ceno (premijo).

10.2.1 Razlika med optimalnim in idealnim modelom

Razlika med optimalnim in idealnim modelom je v oceni možnega tveganja banke proti plačani premiji. Gre torej za analizo ekonomičnosti plačila za prenos tveganja na zavarovalnico. Iskati je potrebno optimalno pot med celotnim zavarovanjem vseh možnih tveganj in nezavarovanjem. Srednja pot pa je neobhodno povezana s kvalitetnim ugotavljanjem, oceno in upravljanjem tveganj.

Pomembno vlogo igra tudi ocena sposobnosti banke za kritje določenega dela tveganja. V zavarovalništvu je ta pojem določen kot franšiza oziroma udeležba zavarovanca pri škodi. Višja je franšiza, nižja je zavarovalna premija in obratno.

Pri optimalnem modelu finančna izguba, ki je posledica tveganja, ki izvira iz okolja ali notranjega poslovanja, ne sme prizadeti banke v tolikšni meri, da bi prišlo do resne motne v njenem poslovanju. Dopustna je torej manjša finančna izguba, ki jo nosi banka, vendar ta ne prizadene njenega dnevnega poslovanja ali poslovnega rezultata.

10.2.2 Potrebe in možnosti tržišča

Možnosti tržišča so glede zavarovanj praktično neomejene. Zavarovalništvo je gospodarska panoga, za katero je značilno hitro prilagajanje potrebam. Ko se pojavi povpraševanje, je odziv zavarovalnic hiter in običajno kvaliteten. S klasičnimi metodami ugotavljanja in ocene tveganja je možno dokaj natančno vrednotenje in posledično določanje višin zavarovalne premije za posamično tveganje. Manj je podatkov o tveganju, višja je premija in bolj omejujoči so zavarovalni pogoji.

Zavarovalno tržišče v Sloveniji, Evropi in svetu že tradicionalno zagotavlja zadosten nabor možnosti za učinkovito zaščito pred vsemi vrstami tveganj.

10.2.3 Potrebe in možnosti vzorčne banke

Vzorčna banka sodi med nove banke v vzponu. Cilj je zasesti čim večji del tržišča. V ta namen agresivno trži ponudbo svojih proizvodov. Pri tem pa tvega sklepanje poslov z nezanesljivimi partnerji. Velike tradicionalne banke, ki poskušajo ohraniti tržni delež, izbirajo in zadržujejo kvalitetne komitente in se razhajajo s slabšimi. Ti običajno iščejo nove partnerje v bančnem segmentu in kaj lahko pristanejo pri vzorčni banki.

V ta namen banka potrebuje zelo močno in kvalitetno zavarovalno zaščito. Osnovna potreba torej izhaja iz strmega vzpona banke, njene majhnosti in nepoznavanja komitentov.

10.2.4 Predlog rešitve za vzorčno banko

Predlog rešitve za vzorčno banko je izdelava kvalitetnega ugotavljanja tveganj ter priprava načrta za njihovo obvladovanje. Nato je potrebna priprava predloga zavarovanja, ki vsebuje tveganja, možnosti zavarovanja ter oceno finančne komponente (višino zavarovalne premije). Običajno uprava odloči o tem, ali se izvede zavarovanje predlaganih tveganj oziroma izdela nov predlog načrta zavarovanja.

Nadaljnji korak gre v pripravo dokumentacije s popisi tveganj ter zahtevami zavarovanja. Ta se pošlje zavarovalnicam, s katerimi nato potekajo pogajanja in dogovori glede pogojev in cene zavarovanja, tudi v odvisnosti od raznih paketov in dolgoročnosti sodelovanja.

Na tak način je možno zagotoviti optimalni model zavarovanja vzorčne banke.

11. SKLEP

Namen tega specialističnega dela je bil pokazati, kako je zavarovanje lahko učinkovito orodje za omejevanje in nadzor posledic operativnih tveganj in tudi orodje za zniževanje kapitalskih zahtev s strani regulatorjev.

Operativno tveganje lahko prizadene vsako gospodarsko družbo v katerikoli dejavnosti. Bančna dejavnost šele v današnjem času posveča več pozornosti operativnim tveganjem in njihovem zavarovanju. Prav slednje je lahko učinkovito orodje za omejevanje in nadzor posledic operativnih tveganj.

Operativna tveganja gre iskati v različnih virih, kot so:

- ljudje (npr. goljufije, pomanjkanje znanja, neuskkljenost s postopki),
- procesi (npr. neprimerni postopki kontrol in poročanja, procesne tehnologije, organizacijske pomanjkljivosti, nadzor tveganj, napake v shranjevanju podatkov,...),
- tehnika (tehnologija),
- informacijska tehnologija (zaščita pred vdori v sistem, virusi ipd.).

Ko govorimo o tveganjih, se takoj pojavi vprašanje zavarovanja kot učinkovitega instrumenta obvladovanja tveganj. V dejavnosti s tisočletno tradicijo in izkušnjami gre iskati orodja, s katerimi se je možno izogniti dogodkom v bančni dejavnosti, ki smo jim priča v zadnjih desetletjih (vdori v sistem, napake v poslovanju, finančni zlom ipd.).

Problemi se lahko pojavijo, ko se začne iskati ustrezna zavarovalna kritja. Gre predvsem za težavo t.i. prekrivanja oziroma pomanjkanja zavarovalnega kritja zaradi neustreznosti sklenjenih zavarovanj. V primeru prekrivanja zavarovalnih kritij zavarovanec preplača potrebno zavarovalno kritje. V primeru pomanjkanja zavarovalnega kritja pa se zavarovancu pripeti, da bo soočen z zavrnitvijo zahtevka za izplačilo zavarovalnine v primeru nastanka škode. Naslednjo težavo lahko predstavlja višina tveganja, ki ga zavarovalnica prevzame, vendar tudi za take primere obstajajo na zavarovalnem tržišču učinkovite rešitve, ki se kažejo v sozavarovanju in pozavarovanju.

Glede na to, da je predmet delovanja banke opravljanje finančnih storitev, lahko sklepamo, da so lahko posledice za komitenta – potrošnika bančne storitve predvsem finančne narave. Zavarovanje je instrument zaščite pred škodo.

Prav gotovo lahko mednje štejemo naslednje vrste škod:

- plačilo zamudnih obresti, ker je zaradi napake banke izostalo financiranje,
- plačilo penalov,
- obratovalni zastoj (šomaž) kupca zaradi nedostave blaga kot posledica neplačila sredstev s strani banke prodajalcu (zaradi napake, ki jo je v sistemu banke povzročilo operativno tveganje),

- zamuda v konstrukciji objekta, ker vgradni del ni prišel pravočasno zaradi neizvedbe dokumentarnega akreditiva po napaki banke (in je zaradi tega zamujal ves projekt – penali, obresti, ipd.).

V Sloveniji je zavarovanje v bančni dejavnosti na relativno nizki stopnji. V ospredju so klasična premoženjska zavarovanja (požarno zavarovanje, zavarovanje denarja na prevozu, zavarovanje nevarnosti vloma, ipd.), zavarovanje splošne civilne odgovornosti in kreditna zavarovanja. Povsem nezadostna je ureditev zavarovanja internetnih tveganj in drugih oblik sodobnega poslovanja, kljub temu da več ali manj vse banke uporabljajo. Pomanjkljivo, če že ne povsem odsotno, je tudi zavarovanje poklicne odgovornosti, zavarovanje nelojalnosti zaposlenih in drugih za banko posebno pripravljenih specifičnih zavarovanj.

Tuja zavarovalna tržišča že dalj časa nudijo zavarovalne produkte, namenjene specifično bankam in tveganjem v bančni dejavnosti. Naše bančno tržišče jih še ni usvojilo. Problematika je torej predvsem alocirana v spoznavanju potreb bank iz naslova njihovega poslovanja, ki ima lahko za posledico materialno ali drugačno škodo povzročeno banki sami ali njenemu potrošniku in zavarovanja kot rešitve za ugotovljene težave.

Model zavarovanja, ki sem ga predlagala na koncu svojega dela, omogoča banki zadostno zaščito pred tveganji, ki izvirajo iz zunanjega in notranjega poslovanja. Obenem banka za zaščito potroši ekonomsko upravičeno količino sredstev.

Predlagani model banki zagotavlja optimalni izkoristek finančnih sredstev za preprečitev vplivov tveganj na dnevno poslovanje.

Potrošnik bančne storitve kvalitetno zavarovanje čuti skozi storitev banke, njeno učinkovitost in ekonomičnost. Primerno upravljanje s tveganji mu zagotavlja nemoteno poslovanje z banko ter ustrezno finančno nadomestilo v primeru, da utrpí škodo zaradi tveganja, ki prizadene banko.

Nacionalni vidik združuje vidik banke in vidik potrošnika z upoštevanjem vpliva na širšo okolico. Nepravilno in neučinkovito poslovanje banke ter večje negativne posledice, ki iz tega izvirajo, lahko slabšajo nacionalni ugled na področju bančništva.

Obenem kvalitetna zavarovalna zaščita in učinkovito upravljanje s tveganji zagotavlja prebivalstvu varnost pri poslovanju in s tem stabilnost, blagostanje in zadovoljstvo prebivalstva.

12. LITERATURA

1. A New Capital Adequacy Framework, Consultative Document, Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2001. 133 str.
2. A New Capital Adequacy Framework, Consultative paper, Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 1999. str. 62
3. Ashby S., Young B.: New trends in operational risk insurance for banks. Global Reinsurance, London, Southern Magazines, October 2001. 30 str.
4. Bahattacharya Anand K., Fabozzi Frank J.: Asset-Backed Securities, New Hope, Pennsylvania: Prudential Securities Inc.; Frank J. Fabozzi Associates, 1996. 402 str.
5. Bannistar Jim: How to manage risk, LLP, London, 1997. 303 str.
6. Barle Janez: Računovodski pristop k računanju tvegane vrednosti. Zbornik 3. Strokovno posvetovanje o bančništvu: Banke in tveganja, Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997. str. 81-92
7. Barle Janez, Žunič, Anton: Vloga internega modela v obvladovanju tveganj NLB D.D.. Zbornik 8. strokovno posvetovanje o bačništvu: Basel 2, Ljubljana: Zveza ekonomistov, 2002. str. 111-123
8. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for international Settlements 2001: Consultative Document: Operational Risk, Supporting Document to the New Basel Capital Accord. Basel. (URL: <http://www.bis.org/publ/bcbsca07.pdf>.)
9. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for international Settlements 2001: Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk. Basel. (URL: http://www.bis.org/publ/bcbs_wp8.pdf.)
10. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements 2002: The Quantitative Impact Study for Operational Risk: Overview of Individual Loss Data and Lessons Learned (URL: <http://www.bis.org/bcbs/gisopriskresponse.pdf>.)
11. Bessis Joël: Risk management in banking, Chichester: John Wiley & Sons Ltd., B.I., 792 str.
12. Bjelič M.: Zavarovanje in pozavarovanje, Slovenica d.d., 1998. 343 str.

13. Borak Neven: Basel 2, Zbornik 8. Strokovno posvetovanje o bančništvu: Basel 2, Ljubljana: Zveza ekonomistov, 2002. str. 5-6
14. Campbell Black Henry: Blacks Law dictionary, West Publishing, St. Paul, Minnesota, 1990. 1657 str.
15. Canabarro Eduardo et.al: Analyzing Insurance Linked securities, London: Goldman Sach & Co., 1998. 34 str.
16. Canals Jordi: Competative Strategies in European banking, Oxford: Clarendon Press, 1994. 284 str.
17. Cruz Marcelo G.: Modeling, Measuring and Hedging Operational Risk. West Sussex: John Wiley & Sons, Ltd., 2002. 330 str.
18. Danielsson Jon.: On the Feasibility of Risk Based Regulation, European Investment Review, London, 24 str.
19. Drobež Katja: Likvidnost, izpostavljenost in kapitalska ustreznost borzno posredniške družbe. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 89 str.
20. Filipan Tina: Upravljanje kreditnega portfelja v poslovni banki. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 96 str.
21. Gollier C. and Schlesinger H., Second-Best Insurance Contract Design in an Incomplete Market, Scandinavian Journal of Economics, No 1, 1995, str. 123-135
22. Kavšek Polona: Novi kapitalski sporazum in obvladovanje operativnih tveganj v bankah. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2003. 47 str.
23. Lewis E. David: Dictionary of Insurance, Rowman & Littlefield Publishers, Savage, Maryland, 1990. 504 str.
24. Kereta M.: Plastične kartice kao sredstvo plaćanja, Osiguranje št. 9/01, Croatia Osiguranje d.d., Zagreb, 2001, str. 27
25. Mohorič Saša: Operativno tveganje v bankah. Bančni vestnik, Ljubljana, 2002, 5, str. 32-34.
26. Mrak Mojmir: Rizičnost tuje države: koncept in splošne značilnosti, EPF-MBA, str. 137-142
27. Pavliha M.: Zavarovalno pravo, Gospodarski vestnik, Ljubljana, 2000. 363 str.
28. Radi Borut: Identifikacija operativnih tveganj, Gradivo za udeležence seminarja Baselski sporazum (Basel II) in operativna tveganja, Ljubljana: Izobraževalni center Združenja Bank Slovenije, 2003. 11 str.
29. Radi Borut, Zmanjševanje in/ali odprava (mitigacija) operativnih tveganj, Gradivo za udeležence seminarja Baselski sporazum (Basel II) in operativna tveganja, Ljubljana: Izobraževalni center Združenja Bank Slovenije, 2003. 20 str.

30. Rotovnik Tomaž: Operativno tveganje in Basel 2 - Pripravljenost bank v Sloveniji na zahteve novega kapitalskega sporazuma, Zbornik 9. strokovno posvetovanje o bančništvu: Priprave Slovenskih bank na Basel 2, Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2003, str. 47-61
31. Rotovnik Tomaž: Zavarovanje operativnega tveganja, Bančni vestnik, Ljubljana, letnik 52, št. 1-2, januar-februar 2003, str. 34-40
32. Rubin Saša: Kvantitativna študija učinkov novega kapitalskega sporazuma - tuje izkušnje in domača pričakovanja. Zbornik 9. strokovno posvetovanje o bančništvu: Priprave Slovenskih bank na Basel 2, Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije, 2003, str. 7-20
33. Saunders Anthony: financial Institutions Management, A Modern Perspective, 2. izd. Irwin, 1997. 673 str.
34. Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2002. 14 str.
35. Sound Practices for the Management and Supervision of Operational Risk. Basel: Basel Committee on Banking Supervision, 2003. 20 str.
36. Sukič Sonja: Pomen rizičnega (ekonomskega) kapitala z vidika upravljanja tveganj v bankah. Maribor: Naše gospodarstvo, 2002, 8, str. 87-104.
37. Sušnik Saša: Banke bi se morale bolje nadzirati same. Finance, Ljubljana, 26. januar 2001, str. 17
38. Sušnik Saša: Prihodnost baselskih kapitalskih standardov (1). Bančni vestnik, Ljubljana, 50 (2001), 4, str. 40-46
39. Šker Tristan: Operativno tveganje v bančni dejavnosti in njegovo zavarovanje, 9. dnevi slovenskega zavarovalništva, Portorož, 31.5.-1.6. 2002, str. 270-285
40. Šker T., Simoniti S.: Zavarovaljiva tveganja v bančni dejavnosti in oblike njihovega kritja, strokovni seminar, Ljubljana: Narval d.o.o., 2002. 47 str.
41. The New Basel Capital Accord: an explanatory note. Basel: Secretariat of the Basel Committee on Banking Supervision 2001. 14 str.
42. Zavodnik Evgenij: Ustanovitev in delo odbora za pripravo bank na Basel 2 pri Združenju bank Slovenije, Zbornik 9. strokovno posvetovanje o bančništvu: Priprave Slovenskih bank na Basel 2, Portorož: Zveza ekonomistov Slovenije 2003, str. 21-45
43. Young B: »Data Days« Futures & OTC World, Issue 348. May 2000, str. 24-25

13. VIRI

1. Interna gradiva Banke Slovenije
2. Interna gradiva Hypo Alpe Adria Bank d.d.
3. Interna gradiva Zavarovalniške hiše Slovenice d.d.
4. Obligacijski zakonik - OZ (Uradni list RS, št. [83/2001](#))
5. Zakon o bančništvu Zakon o bančništvu /ZBan/ (Ur.l. RS, št. [7/1999](#), [59/2001](#), [55/2003](#))
6. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zavarovalništvu /ZZavar-A/ (Ur.l. RS, št. [21/2002](#))
7. Zakon o zavarovalništvu - Zzavar (Uradni list RS, št. 13/2000)
8. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji zavarovanja gospodarskih družb in drugih organizacij, ki se ukvarjajo s finančnim poslovanjem ZAT 88/89
9. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji za strojelomno zavarovanje in druge nevarnosti ZIN 53/93
10. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji za zavarovanje elektronskih računalnikov ZIN 54/93
11. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji za zavarovanje pred nevarnostjo obratovalnega zastoja zaradi požara in nekaterih drugih nevarnosti ZIN 57/93
12. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji za zavarovanje odgovornosti ZAC53/94
13. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji zavarovanje odgovornosti članov uprave gospodarske družbe ZAC 75/00
14. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Pogoji za zavarovanje odgovornosti članov nadzornega sveta ZAC 76/00
15. Zavarovalniška hiša Slovenica d.d.: Splošni pogoji za kreditna zavarovanja

SLOVARČEK SLOVENSКИH PREVODOV TUJK IN ANGLEŠKIH IZRAZOV

1. **alokacija** - način, ko institucija razporedi svoj kapital (tj. trajne, že proizvedene dobrine: oprema, stavbe, zaloge) med različne možne uporabe tako, da proizvede določeno kombinacijo končnih dobrin
2. **avtentikacija** – preveritev pristnosti
3. **diverzifikacija** – razširjanje, razprševanje na določen način po določenih kriterijih, tipih, razredih ipd.
4. **fluktuacija delovne sile** – spreminjanje, gibanje zaposlenih, naraščanje in upadanje števila zaposlenih na določenem področju v določenem obdobju
5. **franšiza** – pogodbeno določen znesek, ki ga pri poravnavi škode zavarovalnica odbije od izplačila
6. **globalizacija** – proces večanja gospodarske, finančne, politične, kulturne informacijske povezanosti in medsebojne odvisnosti držav, regij, celin
7. **korelacija** – soodvisnost, medsebojna odvisnost, sorazmerje med stvarmi, stopnja skladnosti dveh nizov podatkov
8. **likvidnost** – plačilna sposobnost plačevanja kratkoročnih obveznosti
9. **mitigacija** – znižanje, odprava, pojemanje, omilitev
10. **nesolventnost** – ne biti plačilno sposoben; npr. pri bankah: ko je kapital banke nezadosten, da bi pokril izgube iz naslova enega ali več tveganj
11. **oportunitetni strošek** – najmanjši donos, ki bi ga vloženi kapital prinesel, ko bi bil vložen drugje
12. **računalniški heker** – tehnično dobro podkovan računalniški navdušenec, ki vdira v računalniški sistem
13. **regulator** – tisti, ki predpisuje, ureja delovanje, v tem primeru, ko gre za bančno poslovanje je pri nas zaenkrat še Banka Slovenije
14. **sinergija** – medsebojno dopolnjevanje dveh ali več dejavnikov, katerih skupni učinek je večji kot seštevek posamičnih učinkov
15. **transfer tveganja** – prenos tveganja
16. **volatiliteta** – mera, ki izraža povprečno nihanje tečajev vrednostnih papirjev in deviz ter obrestnih mer v določenem obdobju;

17. **automated teller machine** – naprava za odčitavanje podatkov s kartic
18. **basket insurance** – zavarovanje celega paketa posameznih zavarovanj – paketno zavarovanje
19. **breach of confidentiality** – kršitev zaupnosti
20. **breach of duty** – kršitev dolžnosti zaposlenih
21. **breach of fiduciary duty** - kršitev dolžne skrbnosti, lojalnosti
22. **breach of professional duty** – kršitev poslovne dolžnosti
23. **breach of trust** – kršitev zaupanja
24. **business Income** – poslovni prihodek
25. **business interruption** - neželena prekinitev poslovanja
26. **compenatory damage** – nadomestljiva škoda
27. **copyright** – avtorske in založniške pravice
28. **counterfeit Plastic Card Coverage** – ponarejeno kritje plastične kartice
29. **claim made policy** – zahteva, da mora biti zahtevek za izplačilo zavarovalnine vložen zavarovalnici med trajanjem police
30. **cyber/network extortion** – kibernetško/mrežno izsiljevanje
31. **defamation** – klevetanje, obrekovanje
32. **defense costs** – stroški pravne zaščite
33. **dishonesty of employees** – nepoštenost zaposlenih
34. **electronic data capture** – program prodajnega mesta

35. **employee sabotage** – namerno oviranje (sabotaža) s strani zaposlenih
36. **enterprise – wide/integrated risk management** – obvladovanje vseh tveganj
37. **errors** – napake
38. **extra Expense** – izredni stroški
39. **forged or Fraudolently Altered Plastic Card Coverage** – ponarejeno ali protipravno spremenjeno kritje plastične kartice
40. **information security** – proces varovanja inforamacij
41. **injurious falsehood** – škodljiva nezvestoba, laži
42. **intellectual property** – intelektualna lastnina
43. **IT governance** – nadzor nad informacijsko tehnologijo
44. **judgements** – s sodbo določene odškodnine
45. **law dictionary** – pravni slovar
46. **lost or stolen Plastic card Coverage** – izgubljeno ali ukradeno kritje plastične kartice
47. **magnetic stripe or magstripe** – magnetni trak
48. **misleading statements** – zavajajoče navedbe
49. **misrepresentation** – napačni prikaz
50. **misstatements** – napačne navedbe
51. **multi-peril** – več vzrokov
52. **neglect** – malomarnost
53. **negligent act** – malomarno dejanje
54. **negligent error** – napake iz malomarnosti
55. **negligent omission** – opustitev iz malomarnosti
56. **omissions** – opustitve
57. **operational risk** – operativno tveganje
58. **oppurtunities** – priložnosti
59. **outsourcing** – prenašanje določenih delov poslovanja na zunanje poslovne partnerje
60. **personal identification number** – osebna številka (PIN)
61. **piece - meal management** – upravljanje z individualnim tveganjem
62. **point of sale** – mesto prodaje (POS)
63. **poll of pools** – skupen fond med več podjetji
64. **pre and post judgment interest** – sodni stroški
65. **pre claimn settlement - cash advance** – poravnava pred zahtevkom za odškodnino – denar v naprej
66. **public relation expenses** – stroški stikov z javnostjo
67. **punitive and exemplary damages** – kazni in globe
68. **risk mapping** – združevanje tveganje
69. **scorecards** – točkovanje
70. **settlements** – poravnave
71. **slander** – obrekovanje;
72. **strenghts** – prednosti
73. **trademark** – blagovna znamka
74. **threats** – nevarnosti
75. **weakness** – slabosti

PRILOGA:

PRISTOPI ZA IZRAČUN KAPITALSKE USTREZNOSTI PO PREDLOGIH BASELSKEGA KOMITEJA:

I. Enostavni pristop

Enostavni pristop za izračun kapitalne ustreznosti operativnega tveganja je najenostavnejši. Banke, ki bodo uporabljale ta pristop, bodo morale oblikovati kapital za pokrivanje operativnega tveganja v višini fiksnega odstotka bruto dohodka (fiksni odstotek oziroma α določi komite).

Očitno je, da ta pristop ni med najbolj zapletenimi in da ne upošteva različnih nivojev operativnega tveganja, ki nastajajo pri različnih vrstah bančnih aktivnosti.

Alfa je na osnovi kvantitativne študije učinkov ocenjena med 17 in 20 % in vodi do povprečne višine kapitalne zahteve 12 %. Enostavni pristop je načeloma namenjen za uporabo v vsaki banki, čeprav se za mednarodne banke pričakuje uporaba enega izmed višjih pristopov, ki so opisani v nadaljevanju.

Enostavni pristop ne dopušča niti prilagajanja kapitalne zahteve posamezni banki niti spodbude za banke, da bi regulatorni kapital nadomeščale z zavarovanjem (Rotovnik, 2003, str. 37).

II. Standardizirani pristop za izračun kapitalne ustreznosti operativnega tveganja

Pri tem pristopu so bančne aktivnosti razdeljene v osem poslovnih področij. Banka izračuna bruto dohodek za vsako poslovno področje, ki s tem služi tudi kot približek za obseg aktivnosti ter posledično za višino operativnega tveganja. Kapitalna zahteva za posamezno poslovno področje se izračuna tako, da se bruto dohodek pomnoži s faktorjem Beta, ki ga predpiše Baselskega komiteja za vsako poslovno področje. (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 11-12).

Celotna kapitalna zahteva je seštevek zahtev po posameznih poslovnih področjih. Obravnavani pristop je seveda bolj zapleten od prejšnjega in vsebuje tudi informacijo o obsegu aktivnosti, ki jih banka vodi na posameznem poslovnem področju. Namenjen je bankam, ki so razvile učinkovit sistem merjenja, upravljanja in vrednotenja operativnega tveganja (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str. 11-12).

Kljub temu pa ne dovoljuje nadomeščanja regulatornega kapitala z zavarovanjem.

III. Napredni pristopi za izračun kapitalne ustreznosti operativnega tveganja

Napredni pristopi so namenjeni bankam, ki imajo razvite najučinkovitejše sisteme za obvladovanje operativnega tveganja. Njihova uporaba bo možna le z dovoljenjem regulativnih oblasti, saj predpostavlja interne modele merjenja operativnega tveganja in posledično izračuna kapitalne ustreznosti. Zaradi znatnih razlik med bankami se je Baselski komite odločil, da bankam ne bo vsiljeval uporabe določenega modela, ampak bo možnost njihove uporabe pogojeval z izpolnjevanjem določenih kvantitativnih in kvalitativnih standardov.

Trenutno so na voljo tri skupine modelov: modeli, temelječi na internem merjenju (*internal measurement approaches*), modeli s statistično porazdelitvijo izgube (*loss distribution approaches*) ter točkovačni modeli (*scorecard approaches*) (Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk, 2001, str.16).

Kapitalska zahteva, izračunana z uporabo kateregakoli navedenega pristopa, predstavlja samo 75 % kapitalske zahteve, ki se sicer izračuna s standardiziranim pristopom, kar pomeni, da lahko namesto 12 % znaša samo 9 %.

Pristopi dovoljujejo banki upoštevanje korelacije med operativnimi tveganji posameznih poslovnih področij ter škodnimi dogodki, kar vodi do zelo natančnega ovrednotenja operativnega tveganja na ravni celotne banke.

Banka lahko del regulatornega kapitala nadomesti tudi z nakupom zavarovalne police, ki pa bo morala ustrezati kriterijem regulative. Seveda je treba poudariti, da ti kriteriji, kot so rok plačila, verjetnost pokritja, časovna dolžina pogodbenega razmerja, razni pogoji za zavarovalnico ipd., še niso dokončno izoblikovani (Rotovnik, 2003, str. 39).

IV. Komentarji glede kapitalskih zahtev za operativno tveganje

V praksi je ne glede na možna odstopanja jasno, da prvi steber novega kapitalskega sporazuma ne bo dopuščal veliko maneverskega prostora za uporabo zavarovanja. Na prvi pogled se sicer zdi, da se principi naprednega pristopa ne skladajo z zgornjo trditvijo, vendar pa je ta pristop zaradi kompleksnosti namenjen le najnaprednejšim, največjim in najbolj sofisticiranim bankam. Prva dva pristopa, ki bosta uporabljana v večini bank, temeljita na vnaprej določenem odstotku bruto dohodka.

Pri njiju ne bo mogoče na noben način razlikovati med bankami z bolj razvitimi ter bankami z manj razvitimi programi obvladovanja operativnega tveganja, kakor tudi ne med bankami, ki uporabljajo zavarovanje, ter bankami, ki še niso razvile sistema minimiziranja operativnega tveganja (Rotovnik, 2003, str. 35).

Vprašanje, ki se pri tem postavlja je, ali bodo imele zato večje banke tudi večje koristi od uporabe zavarovanja kot manjše banke.

To bo precej verjetno, saj imajo večje banke veliko lažji (če ne tudi edini) dostop do zelo dragih paketnih zavarovanj. Prav tako so večje banke v boljšem položaju pri reševanju svojih likvidnostnih težav ali težav zaradi zamud pri plačilu s strani zavarovalnice, saj lahko pridobijo sredstva preko ostalih poslov. Tudi vrednotenje zavarovalne police kot nadomestka za regulativni kapital je s pomočjo naprednega pristopa mnogo bolj natančno. (Rotovnik, 2003, str. 37).

Pri manjših bankah, ki nimajo toliko resursov, da bi razvile učinkovit interni sistem vrednotenja operativnega tveganja, je škodni dogodek, ki bi bil za majhno banko usoden, morda za veliko zavarovalnico manjšega pomena. V tem primeru bi bilo bolje, da namesto izpolnjevanja kapitalskih zahtev banka del operativnega tveganja prenese na zavarovalnico v obliki nakupa zavarovalne police (Rotovnik, 2003, str. 36).

Obvladovanje operativnega tveganja se lahko v mnogih bankah izboljša, vendar je nerealno pričakovati, da se bo večina bank na tem področju v kratkem času razvila tako dobro, da jim bo dovoljeno uporabljati napredni pristop in s tem možnost nadomeščanja regulatornega kapitala z zavarovanjem. To zlasti velja za manjše banke, kar pomeni, da bo s tem zagotovo

zmanjšan interes za nakup zavarovanja kot ene izmed možnosti izboljšanja upravljanja z operativnim tveganjem.

Nekateri strokovnjaki zaradi tega menijo, da novi kapitalski sporazum ne bo veliko doprinesel k optimalnemu razvoju upravljanja z operativnim tveganjem. Samo zmanjšanje kapitalske zahteve z 20 % na 12 % torej v osnovi ne nagrajuje bank, ki želijo izboljšati varnost svojega poslovanja z nakupom zavarovanja. Groba ocena operativnega tveganja, dobljena z uporabo bruto dohodka kot indikatorja, bi bila lahko kombinirana z zmanjšanjem kapitalske zahteve glede na uporabljeno zavarovanje. To bi bilo res v skladu s ciljem Baselskega komiteja vzpodbujati razvoj in inovacije v procesu obvladovanja operativnega tveganja.

Zanimiva pobuda s tem v zvezi je bila, da naj se zavarovalne police ovrednotijo glede na zunanje ratinge neodvisnih zasebnih agencij. Evropska komisija je predlagala, da naj bi se kapitalska zahteva za regulatorni kapital znižala zaradi uporabe zavarovanja tudi pri standardiziranemu pristopu, vendar le za tiste vrste zavarovanja, ki krijejo poslovno odškodninsko odgovornost.